



TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická



Český výtvarný život v meziválečném Liberci

Bakalářská práce

Studijní program: B7106 – Historická studia
Studijní obor: 7105R062 – Kulturněhistorická a muzeologická studia
Autor práce: **Adriana Veselá**
Vedoucí práce: Anna Habánová, M.A., Ph.D.



ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adriana Veselá**
Osobní číslo: **P15000305**
Studijní program: **B7106 Historická studia**
Studijní obor: **Kulturněhistorická a muzeologická studia**
Název tématu: **Český výtvarný život v meziválečném Liberci**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Německému výtvarnému životu v meziválečném Liberci byla v minulých letech věnována patřičná pozornost. Jinak je tomu ale s českým výtvarným životem. V převážně německém městě pracovalo několik malířů, kteří se hlásili k české národnosti. Smyslem a cílem zadané bakalářské práce je ve známých souvislostech politického vývoje zpracovat výtvarné umění okruhu uměleckého odboru liberecké České besedy (zejména výstavní, spolkové a společenské aktivity Jaro Berana a Josefa Nastoupila) na základě rešerší v archivních fondech a dobovém, především regionálním tisku.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:


Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**


Vedoucí bakalářské práce: **Anna Habánová, M.A., Ph.D.**
Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2018**


prof. RNDr. Jan Píček, CSc.
děkan




doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

Prameny:

Státní okresní archiv Liberec

Archivní fond NAD 860 Nastoupil Josef, akademický malíř

Archivní fond NAD 979 Česká beseda Liberec

Literatura:

BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry. In: Pax bello potior. Sborník věnovaný poctě doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc., Liberec, Technická univerzita v Liberci 2004, ISBN 80-7083-816-7, s. 251-277.

CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: 140 let České besedy v Liberci: [komentáře k výstavě], Liberec, Česká beseda v Liberci 2003, ISBN 80-239-1317-4

CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, ISBN 978-80-87100-22-6

KARPAŠ, Roman a kol.: Kniha o Liberci, Liberec, Dialog 2004, ISBN 80-86761-13-4

KAŠPAROVÁ, Anna: Proměny života českých menšin v německy osídlených městech z monarchie do samostatného Československa, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec

MELANOVÁ, Miloslava: Česká menšina v německém centru. Změny v postavení české menšiny v Liberci v období 1880-1907, In: Documenta Pragensia XIX. díl, Praha 2001, s. 157-170.

ZEMAN, Jaroslav: Stát a jeho architektura. České meziválečné stavby v německém Liberci, In: Fontes Nissae XIII, č. 2012/2, Liberec, Technická univerzita v Liberci 2012, s. 26-45.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala Anně Habánové, M.A., Ph.D., za odborné vedení této práce, rady a podnětné připomínky. Poděkování za vstřícnost a pomoc při bádání zaslouží také pracovníci Státního okresního archivu v Liberci, Státního okresního archivu v České Lípě a Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě.

Anotace:

Tato práce pojednává o českém výtvarném životě v meziválečném Liberci. V úvodu je nastíněna politická situace a život české menšiny v německém prostředí. Další část popisuje vývoj a aktivitu českých kulturních spolků ve městě. A to zejména vznik uměleckého odboru Československého okresního osvětového sboru. Hlavním tématem práce je zmapování českých výstav výtvarného umění v Liberci v letech 1918 – 1938 na základě informací z regionálního dobového tisku a letáků. Závěr práce představuje životy dvou libereckých meziválečných malířů Jaro Berana a Josefa Nastoupila.

Klíčová slova:

Výtvarné umění, výstavy, Liberec, Češi, česká menšina, spolkový život, výtvarný život, umělci, malíři, meziválečné období, Československo

Abstract:

This thesis deals with Czech artistic life in the interwar Liberec. In the introduction is outline political situation and life of Czech minority in German neighbourhood. Next part describes development and activity of Czech cultural societies in the city. Namely particularly activity of artistic department of Czechoslovakian district educational corps. The main theme is to map the Czech art exhibitions in Liberec in the years 1918 – 1938 based on information from historical regional press and leaflets. The conclusion of dissertation introduces lives of two Liberec interwar painters Jaro Beran and Josef Nastoupil.

Key words:

Art, exhibitions, Liberec, Czechs, the Czech minority, social life, artistic life, artists, painters, interwar period, Czechoslovakia

Obsah

Seznam použitých zkratek	7
Úvod	8
1 Rozbor pramenů a literatury	9
2 Liberečtí Češi v letech 1918 až 1938.....	13
3 Česká kulturní spolková činnost v meziválečném Liberci	18
3.1 Česká beseda a Národní dům.....	18
3.2 Další kulturní spolky založené před 1. světovou válkou	21
3.3 Československý okresní osvětový sbor v Liberci.....	23
4 Český výtvarný život v Liberci za první republiky	26
4.1 Výstavy umění české menšiny v meziválečném Liberci	29
5 Medailony dvou nejdůležitějších postav	46
5.1 Jaro Beran	46
5.2 Josef Nastoupil.....	50
Závěr.....	54
Seznam použitých pramenů a literatury	56
Seznam příloh.....	62

Seznam použitých zkratk

aj. – a jiní

c. k. – císařské královské

č. – číslo

čp. – číslo popisné

čs. - československou

ČOOS – Československý okresní osvětový sbor

inv. č. – inventární číslo

kart. - karton

kn. – kniha

NAD – národní archivní dědictví

např. - například

roč. – ročník

SA - Sturmabteilung

Sb. – Sběrka zákonů

SdP – Sudetoněmecká strana (německy Sudetendeutsche Partei)

SOKA – Státní okresní archiv

TU – Technická univerzita

tzv. – tak zvaný

Úvod

Hlavním cílem této bakalářské práce je zmapovat dosud spíše opomíjený český výtvarný život v meziválečném Liberci. Ačkoliv v tomto období byl Liberec sídlem převážně německy hovořících obyvatel, žilo zde několik výtvarných umělců, kteří se hlásili k české národnosti a zasloužili se o existenci českého výtvarného života ve městě. Jedná se hlavně o dva malíře Jaro Berana a Josefa Nastoupila. Ti pořádali ve spolupráci s dalšími výtvarnými umělci z blízkého okolí nejprve příležitostné výstavy a později pravidelné každoroční výstavy obrazů v prostorách Národního domu České besedy. V roce 1929 byl založen umělecký odbor při Československém okresním osvětovém sboru v Liberci, který se stal ústřední organizací pro pořádání českého výtvarného života ve městě.

Pod pojmem výtvarné umění se v této práci rozumí, přes širší technik, kterou pojem zahrnuje, pouze malířství¹ a grafika². Oblast sochařství, užitého umění a sklářské výroby spolu s dalšími projevy umělecké činnosti zde zpracovány nejsou. Sochařství nebylo zahrnuto, protože v tomto období žádného etnický českého v Liberci usazeného sochaře není možné identifikovat.

Pro správné pochopení tématu je nejprve část práce věnována otázce česko-německých vztahů v Liberci za první republiky. Následná pasáž přiblíží čtenáři vývoj a strukturu libereckých českých kulturních spolků a vznik ústřední organizace Československého okresního osvětového sboru v Liberci. Hlavní část práce je zaměřena na samotný popis českých výtvarných aktivit v meziválečném Liberci. Závěrečná kapitola se věnuje stručnému představení životů dvou nejvýznamnějších etnický českých libereckých umělců tohoto období Jaro Berana a Josefa Nastoupila.

¹ „druh výtvarného umění, při kterém umělec barvou, malířskou technikou a malířskými nástroji pokrývá rovnou či zakřivenou plochu podložky, např. desku v deskovém m., plátno závěsného obrazu, omítku nástěnného m. atd.“ více info viz BALEKA, Jan: *Výtvarné umění. Výkladový slovník (malířství/sochařství/grafika)*. 1. vyd 1997, dotisk 2010, Praha: Academia, 2010, ISBN: 978-80-200-1909-7, s. 210.

² „umění založené na tiskařských postupech. Oblast grafiky je vymezována různými hledisky. Např. zřetel k nástroji a kresebné linii, kterou zanechával, zahrnoval do grafiky i kresby bez ohledu na materiál, v němž jsou provedeny: pravěké rytiny na kostech a stěnách jeskyň, volné a studijní kresby na papíře, ale i akvarel.“ viz BALEKA, Jan: *Výtvarné umění. Výkladový slovník*, s. 119-120.

1 Rozbor pramenů a literatury

Tato práce čerpala z různých typů pramenů uložených ve Státním okresním archivu v Liberci. Nalezených pramenů vztahujících se k výtvarnému a výstavnímu životu v meziválečném Liberci je celkem poskrovnu. K rekonstrukci výstavního života bylo využito převážně pozvánek na výstavy nahodile umístěných v osobních fondech malířů Jaro Berana³ a Josefa Nastoupila.⁴ Letáky k výstavám tiskla Česká knihtiskárna Bohumila Kobra v Horním Růžodole. Bohumil Kobr byl významný tiskař přispívající k rozvoji českého kulturního života. Z jeho podniku vycházel široký sortiment nejrůznějších tiskovin od pozvánek, plakátů, letáků až po noviny a knihy pro většinu českých spolků. Tiskly se zde rovněž týdeníky *Naše hory*, *Český sever*, *Severočeský živnostník a obchodník*.⁵

Ve fondu Josefa Nastoupila se také nachází krátký text vztahující se k uměleckému životu v Liberci, který čtenáři umožní vytvořit si stručnou představu o české a německé kulturní činnosti ve městě v meziválečném období. Byl formulován v době do roku 1945, protože obsahuje i jména německy hovořících výtvarných umělců tvořících v době do roku 1945 v Liberci. Josef Nastoupil byl malíř, který se s německými výtvarníky stýkal a o dění v Liberci byl velmi dobře obeznámen.

Mezi další výchozí prameny patřily některé písemné dokumenty uložené ve fondu České besedy.⁶ Zde byla použita především kniha protokolů č. 14, která obsahuje zápisy výborových a valných schůzí. Tyto protokoly jsou časově vymezeny roky 1925–1933, obsahují zápisy výborových schůzí a též jednatelské a účetní zprávy z valných hromad. Zápisy jsou psány většinou jednou někdy dvakrát měsíčně. V těchto záznamech se vedle různých organizačních interních záležitostí nachází také stručné poznámky o výstavách pořádaných uměleckým odborem Československého okresního osvětového sboru, pro které Česká beseda propůjčovala prostory ve svém Národním domě. Rovněž jsou zde stručné zápisy o další spolupráci mezi Českou besedou

³ SOkA Liberec, archivní fond NAD 843 Jaro Beran (konkrétně kartony číslo 1, 16 a 17).

⁴ SOkA Liberec, archivní fond NAD 860 Nastoupil Josef (hlavně karton číslo 1).

⁵ KARPAŠ, Roman a kol.: *Knihy o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, ISBN 80-86761-13-4, s. 548.

⁶ SOkA Liberec, archivní fond NAD 979 Česká beseda Liberec.

a Československým okresním osvětovým sborem. Mimo knihy zápisů obsahuje fond České besedy také spisový materiál, který pro naše období obsahuje zejména plakáty a pozvánky, bohužel nic z toho se nevztahuje k výtvarnému životu. Jedná se převážně o pozvánky na představení dramatického odboru České besedy.

Neméně důležitým zdrojem pramenů byl fond Československý okresní osvětový sbor v Liberci.⁷ Tento fond nebyl dosud zpracován, a tak není pro bádání běžně zpřístupněn. Tvoří ho jeden karton spisového materiálu z rozmezí let 1921 a 1935 a obsahuje korespondenci, účetní materiál, několik zpráv o valné hromadě sboru a rovněž jednatelských zpráv, konkrétně z let 1925–1928 a z roku 1930. V poslední jednatelské zprávě z roku 1930 se vyskytuje strohý záznam o založeném uměleckém odboru. Jak z jejího textu vyplývá, jednotlivé odbory vydávaly své zprávy, avšak ty se ve fondu nevyskytují. Zajímavá je ovšem korespondence, kde se objevuje několik nabídek na uspořádání výstavy některými soukromými osobami a institucemi. Některé z těchto navrhovaných výstav byly následně také uskutečněny. Mimo jiné se ve fondu nachází rovněž došlá korespondence od České besedy.

Dalším zdrojem této práce byly prameny tištěné. Zásadní bylo studium regionálního tisku. Autorka prošla dva týdeníky, a sice *Ještědský obzor* a *Naše hory* – obojí v časovém rozmezí 1919–1938, ačkoliv ne pro každý rok byla obě periodika vždy k dispozici. Oba týdeníky přetiskovaly zprávy valných hromad poměrně velkého procenta spolků. Rovněž uváděly oznámení o schůzích, zábavách, slavnostech, kulturních programech a dalších akcích. Avšak připravované výstavy byly v novinách zmiňovány pouze sporadicky a nebyl jim kladen oproti jiným kulturním událostem žádný zvláštní důraz a prostor. Jednalo se pouze o okrajové informace. Zpravidla šlo o strohé oznámení základních informací o připravované akci. Krátké novinové zprávy většinou obsahově korespondovaly s pozvánkou a obsahovaly jen ty nejnnutnější údaje, a to o jakou výstavu se jedná, kdo vystavuje, datum, místo, čas konání a vstupné. Recenze o již proběhnuté výstavě se v regionálním tisku nacházela opravdu zcela výjimečně v minimálním počtu případů. Výstavy výtvarného umění byly zmiňovány v různých novinových sloupcích. V *Ještědském obzoru* se jednalo konkrétně o rubriky

⁷ SOKA Liberec, archivní fond NAD 823 Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond.

„Kulturní hlídka“, „Kultura, literatura a umění“, „Liberecko“ a „Různé zprávy“. Nejvíce zpráv se však nacházelo v oddělení „Liberecko“. V týdeníku *Naše hory* vycházela oznámení rovněž převážně v rubrice „Liberec“ později přejmenované na „Liberecko“, vedle toho se některé zprávy objevovaly i ve sloupku „Různé zprávy“. Obě tiskoviny přinášely ohledně výstav často identické články, které jim zasílal totožný autor. Samozřejmě otiskovaly též shodné tiskové zprávy spolků z valných hromad.

Ještědský obzor byl místním tiskovým orgánem Československé sociální demokracie. Noviny vycházely od 14. července 1907 nejprve jako měsíčník, později čtrnáctideník. Na počátku první světové války byl tisk libereckým magistrátem zastaven. Obnoven byl 14. března 1919. Od tohoto roku vycházel jako týdeník, a to až do konce září 1938.

Naše hory byly regionálním tiskem Československé strany národně socialistické. Vycházely od 29. srpna 1919 také do konce září 1938, a to každý týden.

Pro popis vývoje Československého okresního osvětového sboru v Liberci byl pro tuto práci zásadní tištěný sborník *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci 1920–1930* z roku 1930.⁸

Co se týče sekundární literatury, téma českého výtvarného života v meziválečném Liberci nebylo doposud příliš zpracováno. V dosavadní literatuře byla existence uměleckého odboru Československého okresního osvětového sboru a jeho výtvarná činnost zmíněna pouze v souvislosti s libereckými umělci, Jaro Beranem a Josefem Nastoupilem. Avšak bližší přiblížení a popis českého výtvarného života ve městě tyto práce postrádají.

Základní literaturou pro dějiny města byla *Knihy o Liberci*⁹, která ale neobsahuje vždy zcela spolehlivé informace a jedná se pouze o celkový přehled vývoje města. Vedle *Knihy o Liberci* patřil k základní četbě příspěvek Zdeňka Brunclíka z roku 2004 nazvaný *Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové*

⁸ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knihtiskárna Muller, 1930.

⁹ KARPÁŠ, Roman a kol.: *Knihy o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, ISBN 80-86761-13-4.

a politické poměry.¹⁰ K dalšímu objasnění některých problematik ohledně česko-německých vztahů v meziválečném období byly použity vybrané studie Miloslavy Melanové.¹¹ Krizovému roku 1938 se věnuje ve svém příspěvku ve sborníku *Fontes Nissae* německý historik Detlef Brandes.¹²

Pro nástin kulturního spolkového života v Liberci posloužila diplomová práce s názvem *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa* autorky Anny Kašparové.¹³ Doplnující literaturou k ozřejnění dějin České besedy byly práce Hany Chocholouškové.¹⁴

K seznámení se životy dvou nejvýznamnějších českých libereckých malířů Jaro Berana a Josefa Nastoupila byly klíčové dvě práce Bohumila Kubáta z edice zpráv České besedy věnované právě těmto dvěma umělcům.¹⁵

Ostatní prameny a literatura jsou uvedeny v bibliografickém přehledu této práce.

¹⁰ BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry. In: *Pax bello potior. Sborník věnovaný poctě doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.*, Liberec, Technická univerzita v Liberci 2004, ISBN 80-7083-816-7, s. 251-277.

¹¹ MELANOVÁ, Miloslava: Česká menšina v německém centru. Změny v postavení české menšiny v Liberci v období 1880-1907, In: *Documenta Pragensia XIX. díl*, Praha 2001, s. 157-170.; MELANOVÁ, Miloslava: Česká menšina v Liberci před první světovou válkou. In: *Fontes Nissae I/2000*, Liberec 2000, s. 93 – 122.

¹² BRANDES, Detlef: *Liberec v krizovém roce 1938*, In: *Fontes Nissae VII/2006*, Liberec 2006, s. 106-123.

¹³ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec.

¹⁴ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *140 let České besedy v Liberci: [komentáře k výstavě]*, Liberec, Česká beseda v Liberci 2003, ISBN 80-239-1317-4

CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, ISBN 978-80-87100-22-6.

¹⁵ KUBÁT, Bohumil: Malíř a grafik Josef Nastoupil, zprávy České besedy – svazek 11, Česká beseda, 1973. KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: k umělcovým nedožitým 88. narozeninám*, zprávy České besedy, Liberec 1980.

2 Liberečtí Češi v letech 1918 až 1938

Pro náležitě pochopení problematiky se úvodní část práce věnuje nejprve otázce politické situace a struktury obyvatel v meziválečném Liberci. Liberec byl totiž v tomto období považován za tzv. „město Němců“ a Češi zde jako menšina neměli výsadní postavení. Většina Čechů v Liberci v té době sídlila na tzv. Českém kopci na území Horního Růžodolu a Rochlice.¹⁶ Téměř veškerá činnost ve městě probíhala národnostně odděleně, ať už se jednalo o činnost spolkovou či kulturní, to se týkalo i života výtvarného. Cílem této kapitoly je chronologicky znázornit politický a sociální vývoj v Liberci od vzniku první republiky v roce 1918 do Mnichovské dohody roku 1938 v rámci česko-německých vztahů.

„Se vznikem Československé republiky 28. října 1918 se částečně zlepšilo postavení českých obyvatel v Liberci. Do města byli posíláni noví spolehliví státní úředníci české národnosti. Vojenskou posádku tvořili rovněž Češi. Narostl okamžitě i počet osob z dříve usedlého obyvatelstva, které se nyní úředně hlásily k české národnosti.“¹⁷ Těmito slovy začíná jedna z kapitol o událostech v Liberci po roce 1918, která se nachází v práci o České besedě autorky Hany Chocholouškové.

Počet Čechů žijících v Liberci oproti minulým letům sice opravdu vzrostl. Zatímco v roce 1910 z celkového počtu 36 985 obyvatel tvořili pouze 2 217 Češi, tedy jen 6,1 %.¹⁸ V roce 1920 z 34 985 osob bylo již 4 894 Čechů (13,9 %) a roku 1930 dokonce 16,37 %.¹⁹ Nicméně podle těchto výsledků můžeme vidět, že české obyvatelstvo ve městě stále tvořilo pouze menšinu. Takže i přes to, že se Němci stali se vznikem Československé republiky v novém státě menšinou, v Liberci měli většinové

¹⁶ BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry. In: *Pax bello potior. Sborník věnovaný počtě doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.*, Liberec, TU v Liberci 2004, s. 256.

¹⁷ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, s. 43-44.

¹⁸ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec, s. 18.

¹⁹ BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry. In: *Pax bello potior. Sborník věnovaný počtě doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.*, Liberec, TU v Liberci 2004, s. 254.

zastoupení. Životu české menšiny v meziválečném Liberci se blíže věnuje Zdeněk Brunclík²⁰ ve své studii, ze které v následující části tato práce čerpá. Po skončení neúspěšného pokusu o svoje uzavřené samosprávné německé teritorium tzv. provincii Deutschböhmen²¹ se sudetští Němci ani nyní nevzdávali svých pravomocí a všemožně usilovali o to, aby Liberec nadále zůstal územím jimi ovládaným. Němci se sice stali ve státě menšinou, ale se všemi demokratickými právy, jako pro ostatní občany. Měli své politické strany, od roku 1920 zastoupení v parlamentu republiky a v roce 1926 i svoje ministry ve vládě. Komunální politiku v Liberci po prvních obecních volbách v roce 1919 zcela ovládli.²²

I v novém státním uspořádání zůstávalo v Liberci sociální rozdělení německého a českého obyvatelstva v podstatě stejné jako před válkou. Velké průmyslové podniky, velkoobchod a banky byly výhradně v rukou německých obyvatel. Střední podnikání i drobný obchod v samotném městě byly taktéž převážně německé. Naproti tomu mezi Čechy převládali na tomto území maloživnostníci (truhláři, krejčí, ševci, tovaryši). V té době přicházeli do pohraničí rovněž noví čeští státní zaměstnanci drah, pošt, učitelé i policisté.²³

Umět německy zůstávalo pro Čechy i po válce dále nezbytné. V řadě úřadů se stále využívala jen němčina. Městská rada tvrdila, že zákon neporušují, nemusí ovládat československý (český nebo slovenský) státní jazyk, protože není pro liberecký magistrát předepsán. Z toho důvodu byl libereckému magistrátu zaveden zákonem v roce 1923 omezený statut a pravomoc přešla na okresní úřad. Nicméně i městský

²⁰ BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry. In: *Pax bello potior. Sborník věnovaný poctě doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.*, Liberec, TU v Liberci 2004, s. 251-277.

²¹ Deutschböhmen byl samosprávný německý region v Československu, který vznikl den po vyhlášení republiky 29. října 1918. Zahrnoval severní pohraniční oblasti s převážně německy mluvícím obyvatelstvem s hlavním centrem v Liberci. Nicméně provincie existovala jen krátce. Československo si chtělo udržet svou celistvost a zachovat klid, a tak od poloviny listopadu přikročilo k vojenskému obsazování pohraničí. Celý pokus Němců o samosprávné území skončil 16. prosince 1918 obsazením Liberce. Více info např. viz KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929), Praha 2000.; *Vznik samostatného Československa a severní Čechy*, Historický sborník Ústecka 1968, Ústí nad Labem 1968.

²² BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry. In: *Pax bello potior. Sborník věnovaný poctě doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.*, Liberec, TU v Liberci 2004, s. 253-254.

²³ Tamtéž, s. 253.

dopravní podnik měl po roce 1918 jako úřední řeč němčinu a dvojjazyčnost byla nařízena až v roce 1925, ale to se i přesto nedodržovalo a průvodčí často česky mluvícímu cestujícímu nerozuměl, spíš nechtěl. Mimo jiné i označení ulic a náměstí zůstávalo v Liberci pouze v němčině.²⁴

Ke sblížení obou národností a vzájemné kooperaci docházelo v druhé polovině dvacátých let 20. století, kdy německé občanské strany přešly po prvních letech nepřátelských postojů k československému státu k aktivistické politice vedené ve spolupráci s politikou Československa.²⁵

K postupnému zlomu česko-německé kooperace došlo po vypuknutí hospodářské krize. V Československu se projevila krize nejvíce v letech 1932-1933. Nejvýrazněji byl u nás zasažen vývoz textilu, skla a porcelánu, tedy hlavní průmyslová odvětví Čech. V té době se začaly také přirostřovat politické spory. Zvratem se stal rok 1933, kdy se v Německu dostal k moci Adolf Hitler. Jeho ideologii u nás v pohraničí prosazovala Sudetoněmecká strana (SdP) v čele s Kondradem Henleinem (tzv. henleinovci), jež s postupem času stále víc a víc sílila. Tímto kritickým obdobím v Liberci, které vedlo k následujícím událostem roku 1938, se zabývá podrobněji ve svém článku historik Detlef Brandes.²⁶

Vedení SdP vybuďovalo centrálně řízený stranický aparát, který od března 1938 podporoval všechen německý tisk v pohraničí. Po připojení Rakouska k nacistickému Německu, ke kterému došlo 12. března 1938, informoval Hitler Henleina, že chce nyní vyřešit „československý problém“. Podle mínění britského konsula vyvolalo toto připojení v Liberci vlnu nacionalistického cítění mezi sudetskými Němci.²⁷ Den po připojení zavedla SdP tzv. „náborový týden“ do strany. Henleinovci chodili od bytu k bytu a agitovali na německé občany, aby se připojili do strany. Díky tomuto procesu

²⁴ BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry. In: *Pax bello potior. Sborník věnovaný počtě doc. PhDr. Rudolfovi Andělovi, CSc.*, Liberec, TU v Liberci 2004, s. 256-257.

²⁵ Tamtéž, s. 259.

²⁶ BRANDES, Detlef: Liberec v krizovém roce 1938. In: *Fontes Nissae VII/2006*, Liberec 2006, s. 106-123.

²⁷ Tamtéž, s. 110.

si strana zajistila široké členství.²⁸ SdP vyvolávala na občany nátlak a rozšiřovala informaci, že ten, kdo do strany nevstoupí, bude po připojení sudetských oblastí vyvlastněn.²⁹

Češi, členové ostatních stran a bezpartajní byli v té době terčem teroru. SdP nabádala své členy, aby nenavštěvovali žádné jejich restaurace a obchody. Před těmito podniky stála stráž vyzbrojená fotoaparáty.³⁰ Čeští obyvatelé pohraničí požadovali, aby se sudetským Němcům nedělaly žádné další ústupky.³¹ SdP však zvítězila v komunálních volbách, které probíhaly ve dnech 22. a 29. května a 12. června roku 1938. A liberecká radnice se tak ocitla zcela v rukách henleinovců.³²

V tomto období během jara a léta 1938 se stala otázka sudetských Němců již tématem mezinárodních diskuzí. A přestože československý protifašistický proud podpořila návštěva členů Labour Party z Británie i delegace anglické Ligy Společnosti národů, oficiální představitelé Velké Británie a Francie se nakonec zachovali opačně. Obávali se vypuknutí války ve střední Evropě, která by se mohla lehce přenést na západ a nutili proto čs. vládu k přijetí Henleinových autonomistických požadavků. V tomto duchu působila v ČSR od srpna 1938 „nezávislá“ mise lorda Runcimana, která měla ve skutečnosti zdůvodnit oficiální britskou politiku. Henleinovu stranu však už nešlo uspokojit uvnitř Československa.³³

V té době probíhala v Liberci řada demonstrací. Od 11. září 1938 provokovala ve městě SdP srážky s českou policií.³⁴ 15. září oznámil Henlein přerušování jednání se zástupci Československé republiky. Československá vláda nařídila 16. září zastavení činnosti Sudetoněmecké strany a obsadila hlavní centrálu strany v Praze. Henlein a velká část funkcionářů unikli před zatčením do Německa.³⁵ Poslední nadějí pro zachování Československa byla nová vláda republiky v čele s generálem Janem

²⁸BRANDES, Detlef: Liberec v krizovém roce 1938. In: *Fontes Nissae* VII/2006, Liberec 2006, s. 109-111.

²⁹Tamtéž, s. 112.

³⁰Tamtéž, s. 112.

³¹Tamtéž, s. 114.

³²KARPAŠ, Roman a kol.: *Knihy o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, s. 352.

³³Tamtéž, s. 356.

³⁴BRANDES, Detlef: Liberec v krizovém roce 1938. In: *Fontes Nissae* VII/2006, Liberec 2006, s. 120.

³⁵Tamtéž, s. 121.

Syrovým zvolená 22. září, která den po svém jmenování vyhlásila všeobecnou mobilizaci a 24. září nařídila ostrahu hranic.³⁶

O osudu ČSR bylo však rozhodnuto jinde. 30. září 1938 Adolf Hitler, Benito Mussolini, Neville Chamberlain a Édouard Daladier podepsali tzv. mnichovskou dohodu o odstoupení československého pohraničí Německu. Československá vláda první republiky diktát přijala ještě tentýž den a ti obyvatelé Sudet, kteří se nechtěli stát součástí Říše, se museli ze svých domovů vystěhovat.³⁷ Tím končí i celá kapitola této práce. Održením Sudet byl ukončen i český výtvarný život v Liberci. Většina umělců z pohraničí tehdy uprchla do vnitrozemí státu.

³⁶ KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, s. 359.

³⁷ Tamtéž, s. 359.

3 Česká kulturní spolková činnost v meziválečném Liberci

Tato kapitola je zaměřena na kulturní spolkovou činnost v Liberci, do které spadá i výtvarná činnost ve městě. Čeští představitelé města, umělci a výtvarníci se totiž s dalšími etnickými českými obyvateli scházeli právě ve spolcích a právě zde se také rodila většina hlavních myšlenek a nápadů týkajících se realizace společenských akcí a programů. Z toho důvodu je v této práci nezbytné spolkový život zmínit a seznámit čtenáře s jeho vývojem. V současné době je nejpodrobnější odbornou studií pojednávající o vývoji spolkového života v Liberci, a to převážně rozvoji spolku České besedy, diplomová práce Anny Kašparové.³⁸

3.1 Česká beseda a Národní dům

Úplně prvním českým spolkem v Liberci byla Česká beseda. Stanovy spolku byly schváleny 16. května 1863 a 22. června téhož roku byla slavnostně zahájena jeho činnost za účasti 163 zakládajících členů. O zdárný chod spolku se staral výbor, který byl volen na valné hromadě a čítal devět osob se třemi náhradníky. Mezi hlavní funkcionáře patřil předseda, jednatel, účetní, pokladník a knihovník. Tento výbor se scházel na pravidelných měsíčních poradách a dále na sezeních, která probíhala podle potřeby.³⁹ Hlavním posláním České besedy bylo pečovat o vzdělání české menšiny, proto bylo jedním z klíčových úkolů spolku založit vlastní knihovnu.⁴⁰ Díky výtěžku z prvního českého plesu, který Česká beseda zorganizovala, se představa vyplnila a už v době založení spolku čítala knihovna 140 svazků a dále se rozrůstala. Postupně se z ní stala největší menšinová knihovna. Kromě knih měli členové v hojném počtu k dispozici české noviny a časopisy a jednou z náplní spolku bylo jejich veřejné předčítání, které v roce 1864 probíhalo ve spolkových místnostech každou neděli. Mimo vedení vlastní knihovny pořádala Česká beseda pravidelně plesy, věnečky a starala se

³⁸ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec.

³⁹ KAŠPAROVÁ, Anna: *Spolek Česká beseda Liberec, I. sv., (1830) 1863-1938 (1945)*, Inventář, Liberec 2009, s. 3-4.

⁴⁰ KARPAŠ, Roman a kol.: *Knihovna o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, s. 158.

o zábavu české menšiny. Výtěžky z akcí sloužily pro spolkovou činnost. Mimo jiné se také podnikaly sbírky na zřízení české školy v Liberci. Další majetek tvořilo zápisné a pravidelné měsíční příspěvky členů spolku, kromě toho byly zdrojem příjmů různé cenné papíry, akcie a losy.⁴¹ Později v roce 1868 byl v besedě ustanoven divadelní ochotnický odbor, který působil vedle pěveckého odboru založeného již se vznikem České besedy v roce 1863. Tyto dvě sekce patřily k těm nejdůležitějším a nejaktivnějším složkám spolku. Mezi další důležité odbory České besedy spadaly kostelní odbor, výletní činnost a tělovýchovný odbor a také vzdělávací odbor „Argonautů“, který se postupem času proměnil v zábavný odbor a jeho členové hráli i divadlo.⁴²

Česká beseda z počátku neměla svou vlastní budovu a členové se museli scházet na různých místech, nejčastěji v sálech hostinců, což bylo z důvodu nepřízně německých spoluobčanů někdy velmi obtížné. V roce 1864 spolek sice zakoupil vlastní dům pro konání schůzí, již o tři roky později byl ale dům prodán.⁴³ Střechu nad hlavou získala Česká beseda až v roce 1884 díky příchodu a činnosti MUDr. Václava Šamánka, který ve spolku působil také jako předseda a jeho čestný člen. Spolek tehdy zakoupil dům čp. 143-III v ulici na Rybníčku za částku 13 000 zlatých.⁴⁴ Nicméně beseda opět narazila na odpor Němců, když stavební úřad města zamítl žádost o povolení k přístavbě sálu. Po řadě odvolání muselo spor řešit až c. k. místodržitelství v Praze, které stavbu povolilo. Tak se mohly plně rozvinout ochotnický i pěvecký odbor a spolek se dále úspěšně rozvíjel. Proto Česká beseda v roce 1896 zakoupila sousední dům čp. 144-III i s pozemkem a rozhodla o výstavbě nového sídla spolku. Po podání žádosti o povolení stavby uspořádali němečtí nacionalisté opět pouliční demonstrace a také magistrát se zachoval stejně jako před lety a nechtěl udělit souhlas k výstavbě. Povolení vybudovat Národní dům bylo uděleno až po zásahu Zemského sněmu. Stavba byla zahájena v roce

⁴¹ KAŠPAROVÁ, Anna: *Spolek Česká beseda Liberec, I. sv., (1830) 1863-1938 (1945)*, Inventář, Liberec 2009, s. 3.

⁴² CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, s. 34.

⁴³ KAŠPAROVÁ, Anna: *Spolek Česká beseda Liberec, I. sv., (1830) 1863-1938 (1945)*, Inventář, Liberec 2009, s. 3.

⁴⁴ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, s. 12.

1904 a 19. prosince téhož roku proběhla kolaudace budovy.⁴⁵ „*Národní dům se velikostí i bohatostí secesní výzdoby zařadil k nejreprezentativnějším budovám města a stal se důstojným střediskem českého života.*“⁴⁶ Ve třicátých letech 20. století však došlo k modernizaci budovy a ta ztratila svůj secesní dekor.⁴⁷

Činnost České besedy v Liberci pokračovala úspěšně i po vyhlášení první republiky. Spolek zůstal nadále důležitým střediskem kulturního a společenského života a ochráncem zájmů libereckých Čechů v oblasti s většinou obyvatel hovořících německy.⁴⁸

Za okupace v roce 1938 byl spolek zakázán a objekt převzaly organizace SA a Hitlerjugend.⁴⁹ Po skončení druhé světové války převzala obnovená Česká beseda svůj dům, který vlastnila až do konce roku 1950. Poté budovu z rozhodnutí Národního výboru v Liberci spravoval jako hotel podnik Restaurace Liberec. Národní dům byl České besedě vrácen až v roce 1990 v rámci restitučního řízení.⁵⁰ Spolek budovu pronajal a v současné době slouží jako Hotel Česká beseda.⁵¹

Národní dům je dvoupodlažní stavba, s podkrovím a zvýšeným suterénem. V přízemí se nachází malý a velký sál (dvorana), kuchyň s příslušenstvím a jídelnou, a další volné místnosti, kde dřív probíhaly různé schůze spolků. V patře a v podkroví jsou hostinské pokoje.⁵²

⁴⁵ KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, s. 158.

⁴⁶ Tamtéž, s. 158.

⁴⁷ Tamtéž, s. 158.

⁴⁸ Tamtéž, s. 158.

⁴⁹ Tamtéž, s. 158.

⁵⁰ TOMSA, Jaroslav: *90 let budovy České besedy (1905-1995) v Liberci*. Liberec: Česká beseda, 1995.

⁵¹ *Sto let budovy České besedy v Liberci: 1905 – 2005*. Liberec: Česká beseda v Liberci, 2005.

⁵² TOMSA, Jaroslav: *90 let budovy České besedy (1905-1995) v Liberci*. Liberec: Česká beseda, 1995.

3.2 Další kulturní spolky založené před 1. světovou válkou

Od hlavního proudu České besedy se začaly v druhé polovině 19. století postupně formovat další spolky. Jedním z důvodů vzniku nových spolků byly různé neshody uvnitř České besedy, které gradovaly i odchodem členů ze spolku. To je příklad spolku *Dobročín*, jenž založili v roce 1866 řemeslníci, kteří opustili Českou besedu. Spolek si kladl za úkol pomáhat nemocným a finančně je podporovat. Oficiálně byly jeho stanovy uznány až 28. prosince 1867.⁵³ Situace se znovu opakovala v roce 1878, kdy pro vnitřní rozpory vystoupila tentokrát pro změnu z Dobročínu část členů, která v tomtéž roce založila podpůrný spolek *Mírúmil*.⁵⁴

Postupně byla v Liberci založená celá řada dalších spolků s různým zaměřením, cíli a rozličným druhem činností, od vzdělávacích až po sportovní. V roce 1885 vznikl první ženský spolek *Karolina Světlá* podporovaný Českou besedou, který si kladl za úkol napomáhat chudé mládeži české veřejné školy.⁵⁵ Katolické věřící sdružoval spolek *Ludmila*, určený pro provozování českých bohoslužeb v Liberci. Založen byl v roce 1891.⁵⁶ Mezi další spolky patřil například *Sokol* či *Klub českých turistů*. Právě turistická sdružení patřila mezi nejaktivnější články spolkového života.⁵⁷ Nicméně mezi všemi těmito spolky nebyl žádný spolek umělecký nebo výtvarný. To souviselo s absencí akademicky vzdělaných etnických českých umělců.

V osmdesátých letech 19. století se situace soužití Čechů a Němců celkem radikalizovala. Hlavním důvodem bylo vydání Stremayrových jazykových nařízení z roku 1880, která zaváděla použití češtiny na úřady jako vnější jazyk, to znamenalo, že odpověď na záležitost měla být ve stejném jazyce jako záležitost. Nařízení vyvolala

⁵³ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, s. 9.

⁵⁴ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec, s. 8.

⁵⁵ CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, s. 38.

⁵⁶ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec, s. 10.

⁵⁷ Tamtéž, s. 32.

odpor hlavně v německých oblastech a odstartovala jazykové spory. Z toho důvodu začaly vznikat na obou táborech centrální obranné spolky. Centrály poté zakládaly v jednotlivých městech místní odbory. Obranné spolky hrály důležitou roli při budování národního školství. Na české straně to byla hlavně *Ústřední matice školská*, která působila v Liberci už od roku 1880. Na podporu Čechů ve smíšeném území byla v Praze v roce 1885 založena *Národní jednota severočeská*. Téhož roku vznikl její místní odbor v Liberci i tento spolek se převážně soustředil na budování menšinového školství, mimo to však také usiloval o ekonomickou a právní pomoc občanům.⁵⁸

Do nové republiky tak vstoupila česká menšina v Liberci s rozvinutou spolkovou sítí, která se dále hojně rozvíjela a rozrůstala. Jistě dává smysl, že v období první republiky nastal spolkový rozkvět všeobecně a někteří autoři dokonce hovoří o „zlatém věku“ spolkového života.⁵⁹

⁵⁸ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec, s. 9.

⁵⁹ Tamtéž, s. 24-25.

3.3 Československý okresní osvětový sbor v Liberci

Do roku 1920 neměla kulturní a osvětová činnost spolků v Liberci a v celém jeho okolí jednotné centrum. Výše zmíněné spolky tuto činnost sice vykonávaly a příležitostně uspořádaly nějakou přednášku, představení, výstavu či jinou zábavu, ale celé činnosti chyběla jednotná organizace, která by spolky sjednotila a usměrnila.⁶⁰ To vše se změnilo až vydáním zákona č. 67/1919 Sb. o organizaci lidových kurzů a občanské výchovy, díky kterému byly zavedeny osvětové sbory a komise. Provádění zákona a dohled nad organizacemi byl svěřen Ministerstvu školství a národní osvěty (MŠANO). Institucionální základnou pro osvětovou práci a lidovou výchovu byl *Svaz osvětový v Praze*, který sloužil jako koordinační, ideové a poradní centrum. Svaz byl v roce 1925 přejmenován na *Masarykův lidovýhonný ústav*.⁶¹ Tento nový typ sdružení záhy převzal postupně takřka veškerou kulturně vzdělávací činnost do své správy a stal se tak významným koordinátorem českých spolků.⁶²

Ustavující schůze Osvětového sboru v Liberci proběhla 22. března 1920 v budově České besedy, kde byl zvolen jeho výbor v čele s předsedou prof. Stanislavem Štrupem. Zakládající členové rozhodli, že se činnost nově založeného sboru omezí pouze na město Liberec. Na následující schůzi, která proběhla 19. dubna 1920, schválili účastníci členství v ústředním Osvětovém svazu v Praze. Prvotní rozhodnutí orientovat svou činnost pouze na Liberec se později ukázalo jako úzké a nedostatečné, a proto se na další schůzi 17. května 1920 působnost sboru rozšířila na celý liberecký okres. Tehdy přijala nově vzniklá organizace název *Československý okresní osvětový sbor v Liberci* (dále jen ČOOS).⁶³

Následně byly v libereckém okrese vyzvány obce, aby zřídily místní osvětové komise. Na tento popud postupně vznikly místní komise v Hodkovicích, Doubí,

⁶⁰ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knih tiskárna Muller, 1930, s. 19.

⁶¹ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec, s. 56.

⁶² Tamtéž, s. 28.

⁶³ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knih tiskárna Muller, 1930, s. 19-20.

Rochlici, Horním Růžodole, Růžodole I., Vratislavicích, Chrastavě, Ruprechticích, Františkově a Machníně. To vše ale vedlo k tomu, že liberecký sbor organizoval, zakládal a pracoval všude jinde než v Liberci a práce v samotném městě byla nedostatečná. Proto byla dne 25. ledna 1921 ustanovena Místní osvětová komise pro Liberec. Založení této komise se však záhy ukázalo nepříliš šťastným řešením, jelikož obě organizace spolu nedokázaly spolupracovat. Proto také neměla tato komise dlouhého trvání a 30. března 1922 byla zrušena.⁶⁴

Koncem roku 1924, konkrétně 20. listopadu, rozhodl ČOOS v Liberci pracovat dál jako spolková organizace, a to v podobě odbočky Osvětového svazu v Praze.⁶⁵ V jednatelské zprávě z roku 1925 odůvodňuje sbor své rozhodnutí spolkového uspořádání tím, „*aby Osvětový sbor mohl svoji činnost co nejvíce rozšířit a kultura pronikla do nejširších vrstev lidových.*“⁶⁶ Na výborové schůzi ČOOS, která proběhla 18. prosince 1924, stanovili členové předběžná pravidla spolku.⁶⁷ Ta byla schválena na mimořádné plenární schůzi 18. února 1925 v podobě stanov. Následně proběhly volby do užšího výboru osvětového sboru. Předsedou byl zvolen Stanislav Štrup, tehdejší ředitel reálného gymnázia, místopředsedou Josef Frydrych, tajemník, jednatelem Jaroslav Tejnský, odborný učitel, pokladníkem Bohumil Macák, profesor reálného gymnasia, zapisovatelem Josef Šilhan, učitel, knihovním dozorem Stanislav Balcar, profesor reálného gymnasia, archivářem Vít Frič, odborný učitel, revizory účtů Otto Hlový a Jan Kejzlar, náhradníky Josef Bursa a Josef Rejdel, odborní učitelé.⁶⁸

Do širšího výboru spadala každá korporace, která se stala členem spolku. Ta poté vyslala na zasedání širšího výboru svého zástupce.⁶⁹ Podle stanov ČOOS se mohli stát členy spolku jednak jednotlivci, jednak spolky a organizace. Členský příspěvek

⁶⁴ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930.* Turnov: Knihovna Muller, 1930, s. 20.

⁶⁵ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec, s. 58.

⁶⁶ SOKA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, jednatelská zpráva 1925.

⁶⁷ KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech – z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec, s. 58.

⁶⁸ SOKA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, jednatelská zpráva 1925.

⁶⁹ Tamtéž.

fyzických osob činil 2 koruny ročně. Organizace musely zaplatit 30 korun ročně. Členství právnických osob bylo zároveň podmíněno tím, že jejich stanovy nesměly být v rozporu se stanovami ČOOS.⁷⁰ Počet členů ve spolku s postupem času stoupal. Pro představu v roce 1925 čítal sbor 42 členů, z nichž bylo 7 korporací, mezi ně patřila v té době již i Česká beseda, která vstoupila do ČOOS ihned mezi prvními členy.⁷¹ K roku 1929 měl ČOOS už 236 členů, z toho bylo 20 organizací.⁷²

Po tomto ustanovení byly při ČOOS postupně zřizovány odbory, které si požadovanou lidovými výchovnou práci a činnost rozdělily. Tím se dospělo k tomu cíli, že osvětová aktivita postupovala plánovitě do různých oborů.⁷³ Od roku 1925 tedy krok za krokem vznikaly různé odbory, kterých bylo k roku 1928 celkem šest, a to v tomto složení: filmový a přednáškový; kursovní; divadelní; pěvecký; hudební (kuratorium hudební školy) a odbor radio-amatérský.⁷⁴ 22. listopadu 1929⁷⁵ byl zřízen sedmý odbor umělecko-výstavní, do jehož čela se postavil malíř Jaro Beran.⁷⁶ Podle stanov ČOOS bylo jeho hlavní činností „*pořádání výstav obrazů a kreseb v nově restaurovaných místnostech Národního domu*“.⁷⁷

⁷⁰ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knihtiskárna Muller, 1930, s. 21.

⁷¹ SOKA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, jednatelská zpráva 1925.

⁷² Valná hromada Českého okres. osvět. sboru., in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 6, 7. 2. 1929, s. 4.

⁷³ *Padesát let české školy v Liberci: 1881-1882 – 1931-1932*, Liberec 1931, s. 100.

⁷⁴ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knihtiskárna Muller, 1930, s. 23.

⁷⁵ V některých publikacích např. „*Kniha o Liberci*“ je uváděn chybný rok založení odboru 1927. Ale dle dobového tisku (konkrétně: Širší výbor zdejšího Okresního osvětového sboru, in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 48, 26. 11. 1929, s. 3) a publikace *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci* došlo k založení uměleckého odboru dne 22. listopadu 1929.

⁷⁶ K tomuto umělci se v následujících kapitolách ještě vrátím.

⁷⁷ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knihtiskárna Muller, 1930, s. 23.

4 Český výtvarný život v Liberci za první republiky

Klíčovým výtvarným sdružením v meziválečném Liberci byl spolek německy hovořících výtvarných umělců v Československu tzv. *Metznerbund*, který ovládal po umělecké stránce celé severní Čechy. Spolek byl založen v březnu roku 1920 v Teplicích.⁷⁸ Svaz soustřeďoval většinu etnicky německých umělců Čech. V severních Čechách představoval jeho nejsilnější okresní organizaci právě Liberec. Členové spolku zastávali nejrůznější výtvarné přístupy a styly. Jeho řadami prošly do roku 1945 stovky malířů, sochařů, grafiků a architektů jak s akademickým vzděláním, tak i amatéři.⁷⁹ V Liberci spolek provozoval vlastní uměleckou galerii v Pražské ulici, kde pořádal řadu výstav svých členů včetně přehlídek sochařské a průmyslové tvorby. Metznerbund se také prezentoval v průmyslovém muzeu v Liberci, paláci Dunaj a na libereckých výstavních trzích.⁸⁰

Vedle toho však v Liberci ve stejném období paralelně probíhala i ryze česká výtvarná činnost, jež je ovšem dnešní společnosti méně známá a zůstává opomíjena. Podle písemných záznamů malíře Josefa Nastoupila, které se týkají výtvarného života v Liberci před rokem 1945, působili údajně v meziválečném období ve městě „*tři nebo čtyři čeští výtvarníci, z toho byl jeden profesor.*“⁸¹ Přesný počet není možné přesně specifikovat, jelikož je v umělcových poznámkách tento údaj přepsán. S jistotou známe pouze výtvarníky dva, a sice malíře Jaro Berana a Josefa Nastoupila. Pokud působil v Liberci další český umělec, tak jeho jméno zatím bohužel není možné jednoznačně identifikovat. Nicméně je pravděpodobné, že profesorem působícím v Liberci myslel Nastoupil ve svém textu malíře Václava Kohouta. Kohout byl absolventem vysoké školy uměleckoprůmyslové a později působil jako grafik a učitel kreslení na blíže

⁷⁸ Více info viz HABÁNOVÁ, Anna, *Metznerbund: dějiny uměleckého spolku Metznerbund = die Geschichte des Kunstvereins Metznerbund : 1920-1945*. Liberec: Technická univerzita, 2016, ISBN 978-80-7494-322-5.; *Metznerbund, ušlechtilá soutěž obou národů* [online], [vid. 22. 4. 2018], dostupné z: <http://www.metznerbund.cz/>.

⁷⁹ *Metznerbund, ušlechtilá soutěž obou národů* [online], [vid. 22. 4. 2018], dostupné z: <http://www.metznerbund.cz/>.

⁸⁰ KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, s. 327.

⁸¹ SOKA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, text Josefa Nastoupila: „Umělecký život v Liberci“.

nespecifikované střední škole v Praze.⁸² Ve všech dostupných archivních pramenech je označován s profesorskou titulaturou. Václav Kohout nejprve v roce 1925 vystavoval v Turnově.⁸³ V roce 1927 se spolu s Nastoupilem podílel na instalaci umělecké expozice menšinářské sekce Severočeské výstavy v Mladé Boleslavi.⁸⁴ A od roku 1935 se pravidelně účastnil každoročních vánočních výstav obrazů v Liberci společně s Beranem a Nastoupilem. Regionální tisk je označoval jako každoroční výstavu „*místních umělců*“.⁸⁵ Nicméně jakou měl Kohout vazbu na Liberec, není možné v archivních pramenech spolehlivě dohledat. A vzhledem k opravdu malému počtu dostupných archivních pramenů nemůžeme určit, zda se v Nastoupilových zápisech jednalo opravdu právě o něj.

S libereckými umělci rovněž pravidelně spolupracovali malíři z okolí. Jedním z nich byl malíř František Patočka pocházející z Lomnice nad Popelkou. Vedle něj sem spadali i turnovští malíři Karel Vik, Karel Kinský, Josef Durych a rovněž Viktor Vorlíček z Jablonce nad Nisou. Tito výše jmenovaní umělci stejně jako Beran a Nastoupil byli členy českého *Sdružení výtvarných umělců severočeských* založeného roku 1923⁸⁶. Prostřednictvím tohoto sdružení realizovali umělci další společné aktivity a různé výstavy.

Přímo v Liberci se umělci sdružili okolo již zmíněného uměleckého odboru ČOOS. Odbor byl ustanoven na schůzi širšího výboru ČOOS 22. listopadu 1929. Předsedou se stal Jaro Beran, kterému byl svěřen úkol požádat Českou besedu o povolení upravit některou z místností Národního domu a trvale ji zařídit pro konání výstav. Jak vyplývá ze zápisu v knize protokolů České besedy, Beran byl pověřen hlavně vybavením výstavního prostoru, zejména instalací lišt u stropu k pověšení obrazů.⁸⁷ Přestavba by proběhla na náklad ČOOS. Tento požadavek byl posléze Českou

⁸² Více info viz: TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců*. 1, A - K. 4. nezm. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1993, ISBN 80-900648-4-1, s. 514.; MALÝ, Zbyšek. *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2000*. V., Ka - Kom. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2000, ISBN 80-86171-05-1, s. 296.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ SOKA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3.

⁸⁵ Např. Výstava obrazů., in: *Ještědský obzor*, roč. 27, č. 50, 17. prosinec 1936, s. 4.

⁸⁶ KARPAŠ, Roman a kol.: *Knihy o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, s. 327.

⁸⁷ SOKA Liberec, fond Česká beseda Liberec, kn. 14, zápis z výborové schůze z 2. prosince 1929.

besedou povolen s podmínkou, že musí být poslechnuto pokynů libereckého architekta Františka Zejdla a že i do budoucna ručí ČOOS za případné škody způsobené zavěšováním obrazů.⁸⁸ ČOOS s těmito podmínkami souhlasil, a tak byla přestavba provedena v několika místnostech v přízemí, které byly vhodné svou dostupností.⁸⁹ *Kniha o Liberci* zmiňuje, že se většina výstav konala ve třech místnostech v přízemí tzv. kanimůrce.⁹⁰ Nicméně nikde není tento údaj podrobněji specifikován. Z jednatelské zprávy České besedy z roku 1929 vyplývá, že hlavní místností určenou k těmto aktivitám byla tzv. dvorana. Jednalo se o místnost s jevištěm, kde se pořádaly vedle výstav i různá divadelní představení, zábavy a přednášky. Například v roce 1929 byla dvorana k těmto aktivitám propůjčena celkem 56 krát.⁹¹ Většině výstav však tato jedna místnost nestačila, a výtvarná díla byla proto rozmisťována i v dalších přízemních prostorách Národního domu. K tomuto účelu sloužily spolkové místnosti, které byly a priori skoro denně používány různými spolky ke schůzím, poradám nebo k přátelským rozhovorům. Výstavy, zábavy a další podniky hrály pro tyto místnosti pouze vedlejší roli. Jednatelská zpráva konkrétně hovoří o spolkové místnosti číslo 4.⁹² Třetí místnost, která byla podle *Knihy o Liberci* užívaná k výstavám, nebyla vzhledem k absenci archivních pramenů identifikována.

⁸⁸ SOkA Liberec, fond Česká beseda Liberec, kn. 14, zápis z výborové schůze z 2. prosince 1929.

⁸⁹ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knihtiskárna Muller, 1930, s. 43.

⁹⁰ KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, s. 327.

⁹¹ SOkA Liberec, archivní fond Česká Beseda NAD 979, kart. č. 1, Zpráva jednatele za rok 1929.

⁹² Tamtéž.

4.1 Výstavy umění české menšiny v meziválečném Liberci

Jednotlivé české výstavy ve městě organizovali během sledovaného období různí činitelé. Vedle ČOOS, Jaro Berana a Josefa Nastoupila se jednalo o další soukromé fyzické osoby například obchodníky. Nicméně výstavy pořádaly také různé právnické osoby (umělecké organizace a sdružení). Většina výstav probíhala ve jmenovaných prostorách Národního domu České besedy. Tyto prostory propůjčovala Česká beseda k tomuto účelu zpravidla zadarmo. Některé z výstav se však také konaly například i v budově školy reálného gymnázia v Liberci.

První doložitelná výstavní činnost české menšiny v Liberci v meziválečném období je zachycena v archivních pramenech v roce 1920. Na jaře téhož roku žádalo v dopise *Sdružení umělců a umělecko-průmyslových výtvarníků v Praze* zastupovaných M. D. Zelenkou ČOOS v Liberci o uspořádání propagační putovní grafické výstavy. Tištěný podrobný dopis je v současné době uložen ve fondu ČOOS. Dle něj sdružení požadovalo pro uspořádání výstavy vhodné místnosti, řádné vylepení plakátů a další propagaci, rovněž pomoc u pokladny v neděli a ve dny sváteční. Výstava byla plánovaná na tři až čtyři dny (přes neděli a svátek). Instalaci uměleckých děl si obstarávalo sdružení samo. Vstupné výstavy mělo sdružení stanoveno na dvě koruny, ze kterého byly následně hrazeny následující položky: místnost a s ní spojené výlohy; dovoz jednoho kufru s grafikou z blízkého města, kde byla výstava předtím, a zase jeho odvoz do dalšího města; plakáty a pozvánky. Z čistého zisku by připadla polovina ČOOS. Výstava byla schválena Syndikátem výtvarných umělců československých a podporována ministerstvem osvěty. Mezi vystavujícími byli zastoupeni Rudolf Adámek, František Bílek, Josef Čapek, Petr Dillinger, Ferdiš Duša, Karel Hojden, Vlastimil Hofmann, Vladislav Hřímálý, Svatopluk Klír, František Kobliha, Anna Macková, Alois Moravec, Jan Paroubek, Václav Polívka, Jan Rambousek, Alois Rechziegel, Vojtěch Sedláček, Karel Štika, Jaroslav Vodrážka a jiní. Vystavované grafické listy byly k dispozici na prodej. Sdružení zvláště doporučovalo v případě uspořádání výstavy včas a s předstihem uskutečnit lidovou přednášku o grafice nebo jinou vhodnou formou připravit občany k následující akci. K uspořádání výstavy

navrhovalo dny 12. – 16. května.⁹³ ČOOS s realizací výstavy souhlasil a 12. března 1920 otiskl identický propagační článek o grafickém umění v obou zkoumaných týdenících (*Ještědském obzoru* a *Našich horách*), který měl čtenáři objasnit, co to vlastně grafika vůbec je. Další část textu vyzdvihovala dřevoryty umělce Františka Koblihy, které se měly na výstavě nacházet, a lákala tak občany k účasti.⁹⁴ Zda se výstava následně doopravdy uskutečnila a jaký měla případně průběh, není možné v pramenech dohledat. O události se v dalších číslech novin nenachází žádný článek, který by na ní čtenáře upozorňoval. Lze tak předpokládat, že myšlenka uspořádání této výstavy neměla v širší společnosti ohlas, a proto se akce nepořádala.

V tomtéž roce proběhla ve městě ještě výstava reprodukcí děl malíře Josefa Mánesa. Podle krátkého článku zveřejněného v *Našich Horách* pořádal výstavu ČOOS v Liberci s iniciativou Jaro Berana. Na výstavě se nacházelo přes 100 Mánesových obrazů. Reprodukce byly vystavené ve čtyřech všedních dnech (pondělí – čtvrtek), a to konkrétně 24. – 26. června 1920 v přízemních místnostech Národního domu České besedy a k nahlédnutí přístupné v otevírací době od 2 do 6 hodin odpoledne. Vstup na výstavu byl zdarma. 24. června v den zahájení výstavy se v Národním domě v 8 hodin večer konala vzdělávací přednáška o životě a díle Josefa Mánesa. Přednášejícím byl profesor J. Jeřábek z Turnova. Vstupenka na přednášku sloužila poté zároveň jako los při slosování Mánesových obrazů, které proběhlo následně ihned po přednášce.⁹⁵ Nicméně podrobnější údaje ani hodnocení výstavy není možné popsat, jelikož se žádné další informace o této události v archivních pramenech nenachází.

Po výstavě reprodukcí vzniká ve výstavním životě z důvodu absence zpráv v pramenech na dva roky mezera, kdy můžeme předpokládat, že se žádná událost tohoto typu v Liberci nekonala. Tento stav se prolomil v roce 1923. Podle strohého článku zveřejněného v *Našich Horách* se jednalo o výstavu „originálů z Valaška

⁹³SOKA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dopis Sdružení umělců a umělecko-průmyslových výtvarníků.

⁹⁴Srovnej: Výstava českých grafiků v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 11, č. 11, 12. března 1920, s. 5., Výstava českých grafiků v Liberci., in: *Naše Hory*, roč. 2, č. 10, 12. března 1920, s. 3.

⁹⁵Okresní osvětový sbor v Liberci, in: *Naše Hory*, roč. 2, č. 25, 25. června 1920, s. 4., zmínka také v: *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*. Turnov: Knihotiskárna Muller, 1930, s. 49.

a *Podkrkonoší*“.⁹⁶ Událost pořádal ČOOS v Liberci ve dnech 20. – 27. května 1923. Výstava byla umístěna v přednáškové síni ČOOS, která se nacházela v budově č. 14 na Novoměstském (dnešním Sokolovském) náměstí. Obsahovala díla dvou malířů Antonína Smutného (žáka umělce Bohumíra Jaroňka) a R. Lezsnera z Nové Paky. Otevřena byla každý den od 9 do 12 hodin dopoledne a po pauze od 2 do 5 hodin odpoledne. Vstupné činilo 1 korunu pro dospělého a 50 haléřů pro studenta a dítě.⁹⁷ Dle dochovaného přehledu výdajů ČOOS, který se nachází ve stejnojmenném fondu, víme, že bylo v rámci propagace vytištěno k této výstavě u tiskaře Bohumila Kobra 600 letáčků za celkovou cenu 60 korun. ČOOS si také najal dozor na výstavě za odměnu 30 korun.⁹⁸ V tomtéž fondu je uložena statistika návštěvnosti akcí pořádaných ČOOS v roce 1923, z tohoto seznamu vyplývá, že událost navštívilo přibližně 200 osob.⁹⁹

Další zprávy, které nalezneme v pramenech, se váží k výstavě, jež proběhla v roce 1926. Tehdy Masarykův lidovýchovný ústav v Praze nabídl ČOOS v Liberci uspořádání putovní výstavy moderní české grafiky, která právě nastoupila svou pouť do severovýchodních Čech. Jednalo se o druhou kolekci výstavy, jelikož první soubor byl poslán do jižních Čech a posléze dále putoval na Moravu. Kolekce obsahovala 130 grafických listů, vesměs původních tisků, jednotně zasklených a černě orámovaných, rozměru 24x36 cm. Ústav výstavu propůjčoval zdarma. Z ceny prodaných katalogů (3,60 Kč za kus), který poslal na ukázkou spolu s dopisem, ponechával osvětovému sboru 25% na úhradu výstavní režie. Plakáty na výstavu o rozměru 95x62 cm nabízel po 80 haléřích za kus. Osvětový sbor by zaplatil dopravné výstavy jen za cestu do dalšího výstavního místa, ne příliš vzdáleného.¹⁰⁰ ČOOS v Liberci s uspořádáním výstavy souhlasil. Datum konání výstavy bylo stanoveno na dny 30. dubna – 2. května 1926, z těchto dnů se jednalo konkrétně o jeden všední den, jednu neděli a jeden svátek. Obrazy putovaly z Kamenického Šenova a ihned

⁹⁶ Výstavu originálů, in: *Naše Hory*, roč. 5, č. 21, 24. května 1923, s. 3.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, přehled výdajů za rok 1923.

⁹⁹ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, přehled návštěvnosti akcí.

¹⁰⁰ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dopis Masarykova lidovýchovného ústavu.

následujícího dne po skončení výstavy měly být poslány do dalšího výstavního místa Tanvaldu. ČOOS přijal od ústavu 30 plakátů a 50 katalogů určených k prodeji. Katalogy obsahovaly vedle seznamu vystavených listů také instruktivní stať E. Pacovského: *České umění rytecké* a 12 reprodukcí. Neprodané a nepoškozené katalogy byl Masarykův ústav ochotný přijmout zpět. Vedle toho ústav zaslal sboru také dva dotazníky a žádal jeden z nich zaslat vyplněný po skončení výstavy zpět¹⁰¹, druhý si ponechal ČOOS a nyní se nachází v jeho fondu. Jediná zpráva o konání výstavy je zveřejněna v *Ještědském obzoru* v čísle z 29. dubna 1926. Výstava se konala v místnostech českého státního reformního reálného gymnasia v Liberci. Otevírací doba byla od 8 hodin do 12 hodin dopoledne a od 2 hodin do 4 odpoledne.¹⁰² Díky dochovanému dotazníku jsou nám známe podrobné statistické údaje a stručné hodnocení. Vstupné činilo 1 korunu za dospělou osobu a 50 haléřů za dítě. Výstavu navštívilo celkem 727 osob, z toho bylo deset návštěv hromadných, jednalo se o skupiny dětí z okolních škol. Dohromady se prodalo 14 katalogů a žádný obraz ani grafický list. Na výstavě budily pozornost zejména lepty od Václava Hollara, dřevoryty od Františka Bílka, litografie od Viktora Strettiho a kresby od Zdeňky Braunerové. Výstavě byl vytýkán velmi skromný počet originálů a to, že některé z nich byly příliš miniaturní.¹⁰³ Celkový dojem z výstavy shrnul ČOOS takto: „*Všecky originály byly ukázkou různého východiska moderního grafického vytváření českého v uměleckém světě.*“¹⁰⁴

Od konce roku 1925 se liberecká česká menšina účastnila spolu s dalšími pohraničními městy na zorganizování menšinářského oddělení Severočeské výstavy v Mladé Boleslavi, která proběhla ve dnech 19. června až 31. srpna v roce 1927. V Mladé Boleslavi se jednalo již o třetí menšinovou výstavu tohoto typu, předchozí proběhly v letech 1887 a 1912.¹⁰⁵ Výstava představovala událost ohromných rozměrů

¹⁰¹ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dopis Masarykova lidovůchového ústavu datovaný 12. března 1926.

¹⁰² Výstava grafického umění., in: *Ještědský obzor*, roč. 17, č. 17, 29. dubna 1926, s. 3.

¹⁰³ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dotazník.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ Severočeská výstava 1912 v Mladé Boleslavi, in: Atlas Česka [online], [vid. 1. 4. 2018], dostupné z: <http://www.kalendaracki.atlasceska.cz/severoceska-vystava-1912-v-mlade-boleslavi-muzeum-mladoboleslavska-mlada-boleslav-32969/>

s bohatou škálou různých zaměření a témat. Zaujímal plochu 105 000 m². Probíhala v několika budovách a pavilonech rozmístěných vedle sebe okolo parku v centru Mladé Boleslavi. Architektem výstaviště byl profesor techniky v Brně Jiří Kroha. Výstava se dělila na různé sekce umístěné v jednotlivých budovách. Jednalo se například o zemskou výstavu české samosprávy, výstavu průmyslových výrobků, sklářskou výstavu, dělnickou expozici a v neposlední řadě, zde nechyběla ani menšinová výstava severních Čech.¹⁰⁶ Menšinová výstava severních Čech často označovaná také jako hraničářská zahrnovala města Ústí nad Labem, Děčín, Šluknov, Rumburk, Varnsdorf, Jablonné v Podještědí, Českou Lípou, Litoměřice, Dubou, Liberec, Jablonec nad Nisou, Frýdlant a Vrchlabí.¹⁰⁷ Tato oblast představovala historické vymezení tehdejšího Boleslavského kraje, který byl zrušen spolu s dalšími kraji v roce 1862 po přijetí zákona o obecním zřízení. Kraje nebyly anulovány ze dne na den, ale jejich rušení probíhalo postupně do roku 1868. Krajská územní samospráva byla znovu zavedena až v roce 1949, avšak v jiné podobě. Boleslavský kraj již obnoven nebyl a většinu jeho území obsáhl kraj Liberecký.¹⁰⁸ Organizátoři výstavy tak zachovali historické tradiční vymezení oblasti severních Čech. A událost této velikosti uspořádali v dřívějším krajském městě Mladé Boleslavi. 14. února 1926 (některé prameny uvádějí 15. února)¹⁰⁹ byl na schůzi v České Lípě zvolen ustavující výbor pro přípravu této výstavy, který tvořili zejména učitelé: František Lang, inspektor menšinových škol v Liberci, Jar. Tesař, inspektor menšinových škol v Litoměřicích, Jar. Kubišta, ředitel gymnázia v Ústí nad Labem, E. Kleperlík, ředitel měšťanské školy v České Lípě, J. Hanuš, učitel měšťanské školy v České Lípě a Bohumil Kinský, učitel z České Lípy. Předsedou se stal Josef Maštálko, učitel z Bělé pod Bezdězem.¹¹⁰ Následně vznikl v každém ze jmenovaných měst místní výstavní výbor v čele s osvětovými sbory

¹⁰⁶ Naše menšiny na výstavě v Ml. Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 29, 21. červenec 1927, s. 4.

¹⁰⁷ Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských pozicích na severu Čech – vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*, Bělá pod Bezdězem 1927, s. 6.

¹⁰⁸ Více info viz: Jeleček, Leoš: Územněsprávní reformy v Česku v letech 1848 – 2000, in: *Geografické rozhledy*, roč. 9, 2000, č. 5, s. 136-137., Trávníček, Dušan: *Přehled územního vývoje našeho státu*. Folia Facultatis Scientiarum Naturalium, Geographia, Brno 1984.

¹⁰⁹ Srovnej: SOKA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3., Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských pozicích na severu Čech – vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*, Bělá pod Bezdězem 1927, s. 6.

¹¹⁰ SOKA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3.

a Národní jednotou severočeskou. V Liberci ho nejprve vedl okresní školní inspektor František Lang, ten se později této funkce vzdal a nahradil ho předseda ČOOS a zároveň ředitel reformního gymnázia v Liberci Stanislav Štrup.¹¹¹ Výstava byla naplánována tak, aby podala obraz poměrů ve smíšeném území po stránce národní, kulturní, sociální i hospodářské v časovém rozpětí od doby před první světovou válkou do vzniku samostatného Československa. Zároveň měla také velký význam propagační, záměrem pořadatelů bylo vzbudit v návštěvnicích zájem o památky a přírodu severních Čech.¹¹² Expozice vyžadovala soustavnou, pečlivou a odbornou přípravu, spolupráci stovek spolupracovníků, zejména učitelů a náročné shánění exponátů a dokladů.¹¹³ Regionální tisk čtenáře po celý tento časový úsek pravidelně informoval o přípravě výstavy a později také o jejím průběhu. Menšinová výstava byla rozdělena do čtyř sekcí: školskou, spolkovou, hospodářskou a turistickou.¹¹⁴ A byla umístěna v devíti místnostech druhého poschodí státní reálky v Mladé Boleslavi (výstavní budově C).¹¹⁵ Turistická sekce, kterou vedl Bohumil Kinský, si kladla za úkol znázornit návštěvníkům krajinné krásy, výletní místa a zajímavé zvláštnosti menšinové oblasti. K tomu sloužila vedle fotografií, pohlednic, turistických map a různých modelů také originální výtvarná díla severočeských umělců.¹¹⁶ Potřebné materiály pro tento odbor sbíral s pomocí dalších osob Bohumil Kinský. Všechny předměty určené k vystavení byly pojištěné zasílány do České Lípy, kde pro ně byla vyhrazena místnost v jedné bývalé blíže nespecifikované továrně. A pro jejich ohromné množství je musel na závěr výstavní

¹¹¹ SOKA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3.

¹¹² Srovnej: Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských posicích na severu Čech – vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*, Bělá pod Bezdězem 1927, s. 6., *Výstava severních Čech v r. 1927 v Mladé Boleslavi.*, in: *Naše Hory*, roč. 7, č. 48, 27. listopad 1925, s. 3.

¹¹³ Fridrichová, Jana: *Lidov ýchovná a spolková činnost v Československu v letech 1919 – 1938 a vliv českých učitelů na rodiče a přátele školy na Českolipsku*, bakalářská práce 2011, Univerzita Jana Amose Komenského Praha, s. 44.

¹¹⁴ Srovnej: SOKA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3., Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských posicích na severu Čech – vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*, Bělá pod Bezdězem 1927, s. 6.

¹¹⁵ Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských posicích na severu Čech – vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*, Bělá pod Bezdězem 1927, s. 9.

¹¹⁶ Srovnej: SOKA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3., Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských posicích na severu Čech – vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*, Bělá pod Bezdězem 1927, s. 8.

výbor dokonce i vytřídit.¹¹⁷ Bohumil Kinský v regionálním tisku agitoval na umělce, aby na výstavu přihlásili svá díla nejpozději do 15. března 1927.¹¹⁸ Jelikož Jaro Beran i Josef Nastoupil ve svých obrazech zachycovali též půvab Jizerských hor a okolní přírodu Liberce, měli na výstavě svá díla zastoupena. Společně s nimi v expozici prezentovali své výtvořky také Jaroslav Skrbek, František Pavelka, František Čína-Jelínek, Karel Havlata, Vladimír Hraba a další umělci ze severních Čech, kteří nejsou v pramenech jmenovitě uvedeni.¹¹⁹ Vystaveny byly olejové a temperové obrazy, grafika a navíc i plastika, architektonické návrhy a modely. Díla zobrazovala Krkonoše, Jizerské hory, Ještěd, Bezděz, Doksy, ale také život tamního lidu a tradiční stavby.¹²⁰ Vlastní instalace výstavy proběhla ve dnech 14. – 18. června 1927. Veškeré předměty byly do Mladé Boleslavi dopraveny soukromými auty na náklad výstavního výboru. Uměleckou expozici instalovali Tejnský, Václav Kohout a Josef Nastoupil.¹²¹ Expozice se nacházela v aule školy a vystavené obrazy byly prodejné.¹²² Podle dopisu adresovaného Josefu Nastoupilovi bylo 20% z každého prodaného obrazu určeno výstavnímu výboru na úhradu režie, zbylý výdělek patřil autorovi díla. Podle toho si měli umělci stanovit ceny svých výtvořů.¹²³ Návštěvník si mohl zároveň zakoupit také pohlednice zhotovené podle originálních děl.¹²⁴ Vstupné na Severočeskou výstavu za jednu dospělou osobu činilo 8 korun, večerní vstupné bylo 3 koruny. Výstavní výbor nabízel také permanentní vstupenky platné po celou dobu konání výstavy za 96 korun pro jednu osobu. Rovněž umožňoval snížené permanentní vstupenky pro dělnictvo, drobné živnostníky a úředníky v ceně 48 korun. Děti do šesti let v doprovodu dospělého

¹¹⁷ SOkA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3.

¹¹⁸ Srovnej: Menšinová výstava severních Čech v Mladé Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 8, 24. únor 1927, s. 3.; Krajinné krásy severních Čech na výstavě v Mladé Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 9, 3. březen 1927, s. 3.; P. T. výstavním výborům, in: *Naše Hory*, roč. 9, č. 6, 11. únor 1927, s. 2., Menšinová výstava v Ml. Boleslavi., in: *Naše Hory*, roč. 9, č. 9, 4. březen 1927, s. 2.

¹¹⁹ Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských posicích na severu Čech – vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*, Bělá pod Bezdězem 1927, s. 49.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ SOkA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3.

¹²² Tamtéž.

¹²³ SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, dopis od Bohumila Kinského adresovaný Josefu Nastoupilovi ze dne 20. dubna 1927.

¹²⁴ SOkA Česká Lípa, fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927, inv. č. 269/3.

měly vstup zdarma. Permanentní vstupné pro mládež od šesti do 16 let a studentstvo činilo 30 korun.¹²⁵ Výstava byla velmi dobře přijata a podle článku v *Ještědském obzoru* ji během tří týdnů navštívilo přes 200 tisíc lidí. Dne 27. července přesáhla návštěvnost 300 tisíc osob a připravoval se cenný dar pro 500 000. návštěvníka.¹²⁶ Výstavu v té době navštívil i prezident republiky T. G. Masaryk.¹²⁷ Událost se též stala zajímavým místem pro konání různých sjezdů a schůzí politických stran, spolků a dalších skupin.¹²⁸ Jednou z těchto akcí byl například tzv. den strany národně socialistické, který proběhl v neděli 3. července 1927.¹²⁹ Ve stejném duchu proběhl i den strany sociálně demokratické dělnické v neděli 31. července 1927.¹³⁰

Další doloženou výstavní událostí, která se konala přímo v Liberci, byla výstava obrazů originálů v Měšťanské škole v roce 1928. Akce je zaznamenána ve výčtu uspořádaných výstav ČOOS v brožuře *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci 1920-1930*.¹³¹ Přesný datum ani další podrobnosti však nejsou v brožuře uvedeny. O výstavě se nezmiňují žádné zprávy v regionálním tisku a ani jiné archivní materiály.

V nezpracovaném fondu ČOOS je uložen dopis datovaný 15. srpna 1928 v Semilech, autorem je Jan Mička, který chtěl v Liberci uspořádat výstavu své sbírky uměleckých děl. Mička nabízel ČOOS možnost vystavení originálních děl „*předních československých umělců*“¹³². Podle něj se jednalo o prvotřídní sbírku, která obsahovala 60 kusů originálů. Z umělců, kteří byli v jeho sbírce zastoupeni, v dopise uvedl Vlaho Bukovace, Jakuba Schikanedera, Jožu Uprka, Aloise Kalvodu, Antonína Hudečka a Oldřicha Blažíčka. Výstava měla zvláštní poděkování a uznání od osvětových sborů v Jičíně, Semilech, Nové Pace, Králově Dvoře a sborů dalších měst, kde se již konala.

¹²⁵ Vstupné na výstavu severních Čech 1927 v Mladé Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 21, 26. květen 1927, s. 4.

¹²⁶ Výstava v Ml. Boleslavi v číslicích., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 31, 4. srpen 1927, s. 2.

¹²⁷ Velký vlastivědný obraz severních Čech, in: *Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě* [online], [vid. 1. 4. 2018], dostupné z: http://www.muzeumcl.cz/velky_vlastivedny_obraz_ceskeho_severu.html

¹²⁸ Naše menšiny na výstavě v Ml. Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 29, 21. červenec 1927, s. 2.

¹²⁹ Župní oslava 30-letého trvání strany., in: *Naše Hory*, roč. 9, č. 27, 8. červenec 1927.

¹³⁰ Den strany na výstavě v Ml. Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 29, 21. červenec 1927, s. 6.

¹³¹ *Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci: 1920-1930*, s. 49.

¹³² SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dopis Jana Mičky datovaný 15. srpna 1928.

Mička si představoval výstavu připravit ve dnech buď 21. - 25. srpna, nebo 29. srpna - 2. září roku 1928. V případě přijetí nabídky požadoval Jan Mička zaopatření jedné velké místnosti nebo dvou menších, nejlepší by pro něj byly prostory školy. Veškeré výlohy spojené s výstavou si hradil majitel sám. Okresní sbory neměly mít žádné výdaje a naopak jim měl připadnout zisk ze vstupného na výstavu. Avšak podle úředního přípisu ČOOS ze dne 30. srpna 1928 na rubu dopisu se dozvídáme, že nabídka od Jana Mičky byla zamítnuta.¹³³ Nicméně důvody této záporné odpovědi nejsou již nikde uvedeny.

Následujícího roku 1929 oznámil ČOOS v sedmnáctém čísle *Ještědského obzoru*, které vyšlo 25. dubna 1929, svůj záměr uspořádat výstavu originálů „*předních československých umělců Aloise Brunnera, Eduarda Čiháka, Stanislava Feikla, Gustava Macouna, Zdeňka Nemastila, Oldřicha Vlacha, Josefa Nastoupila a obrazů krás v Krkonoších od Karla Hlavaty.*“¹³⁴ Výstavu zprostředkoval Josef Stoklasa, majitel uměleckého závodu v Jičíně a zároveň vlastník této sbírky obrazů. Výstava byla naplánovaná na dny 29. dubna – 4. května ve dvoraně Národního domu v Liberci s otevírací dobou od 9 do 18 hodin a volným vstupem. Josef Stoklasa poskytoval obrazy ze sbírky k prodeji v přístupných cenách s možností na výhodné splátky.¹³⁵ Na základě propagačního letáčku z pozůstalosti Josefa Nastoupila je zřejmé, že datum uspořádání výstavy byl minimálně jednou přesunut. Neboť je na něm uvedeno odlišné datum uskutečnění akce oproti článku v regionálním tisku.¹³⁶ Posléze 3. května 1929 informoval *Ještědský obzor* stručnou větou čtenáře o odložení výstavy na dobu neurčitou, aniž by uvedl důvod tohoto rozhodnutí ČOOS.¹³⁷ V dalších číslech regionálního tisku není žádná další zpráva o pozdějším uspořádání této výstavy uvedena, z toho důvodu lze předpokládat, že se výstava nakonec nekonala vůbec.

Po založení uměleckého odboru ČOOS v listopadu roku 1929 docházelo v Liberci ke každoročním vánočním výstavám umění. Po celou dobu se výstav účastnili

¹³³ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dopis Jana Mičky datovaný 15. srpna 1928.

¹³⁴ Výstava obrazů-originálů., in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 17, 25. duben 1929, s. 4.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, letáček.

¹³⁷ Výstava obrazů- originálů, in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 18, 3. květen 1929, s. 6.

jejich hlavní organizátoři Jaro Beran a Josef Nastoupil, ke kterým se v některých následujících letech přidávali i někteří další umělci z blízkého okolí. První vánoční výstava proběhla v dolních síních Národního domu ve dnech od 17. do 25. prosince ihned v roce 1929. Informoval o ní ve stručné zprávě *Ještědský obzor*. V pozůstalosti Josefa Nastoupila je také uložen stručný propagační letáček k výstavě. Podle těchto dostupných materiálů se dozvídáme, že na výstavě byly k vidění a prodeji za nízké ceny grafiky a obrazy Jaro Berana a Josefa Nastoupila. Výstava byla přístupná celý den a zadarmo.¹³⁸ Následující rok se na výstavě prezentovali opět jen tyto dva umělci. O výstavě se ve zkratce zmiňoval týdeník *Naše Hory*. K výstavě byly rovněž vytištěny propagační pozvánky a letáčky, jejichž originály v současné době nalezneme v pozůstalostech Jaro Berana i Josefa Nastoupila. Akce se konala ve dnech 14. – 23. prosince v dolních výstavních síních Národního domu. Přístupná byla od 10 do 20 hodin a vstupné činilo 1 korunu.¹³⁹ V roce 1931 začala být v regionálním tisku věnována vánoční výstavě větší pozornost a krátké propagační články, které zvou čtenáře k návštěvě „*dosud opomíjené kulturní složky, jež si zaslouhuje větší povšimnutí všech vrstev a zajisté by jen přispěla k dalšímu vybudování uměleckého odboru a rozkvětu kulturnímu*“¹⁴⁰, byly publikovány v jednotlivých číslech týdeníků před konáním výstavy několikrát po sobě. Články lákaly všechny společenské vrstvy k návštěvě akce „*jako k vhodné příležitosti nakoupit hodnotný a umělecký dárek k Vánocům za přijatelnou cenu*“.¹⁴¹ V pozůstalosti Josefa Nastoupila je rovněž uschován již tradiční letáček k události. Výstava se konala ve dnech od 8. – 10. prosince 1931. Jako vždy se nacházela v dolních výstavních prostorech Národního domu a vstupné činilo 1 korunu. Otevřena byla od 11 hodin dopoledne do 20 hodin večer. Jednalo se o první výstavu, na které mimo Berana a Nastoupila byli zastoupeni také umělci z Turnova Josef Durych a Karel Kinský.¹⁴² V roce 1932 se událost konala

¹³⁸ Srovnej: Vánoční výstava obrazů a grafiky., in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 51, 19. prosinec 1929, s. 4., SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, letáček – výstava 1929.

¹³⁹ Srovnej: Výstavy obrazů a grafiky místních umělců Jaro Berana a C. J. Nastoupila, in: *Naše Hory*, roč. 12, č. 52, 19. prosinec 1930, s. 4; SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, letáček 1930 a SOkA Liberec, fond Pozůstalost Jaro Berana, kart. 16, pozvánka 1930.

¹⁴⁰ *Ještědský obzor*, XXII, č. 48, 3. prosinec 1931, s. 5.

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² Srovnej: Výstava malířských děl a umělecké grafiky v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 22, č. 48, 10. prosinec 1931, s. 5.; Výstava jakých zřídka vidáme., in: *Ještědský obzor*, roč. 22, 17. prosinec 1931,

ve dnech od 17. do 26 prosince na stejném místě jako v předchozí roky. O výstavě, jak bylo již zvykem, informovaly ve zkratce dva stručné články v *Ještědském obzoru* a propagační leták, jehož originál je uložen v pozůstalosti Josefa Nastoupila. Otevřeno měla výstava ve všední dny od 13 do 20 hodin v neděli a ve svátek od 9 od rána do 20 hodin večer. Vstupné činilo jako obvykle 1 korunu. Vedle libereckých umělců Berana a Nastoupila představovali svá díla k prodeji opět turnovští malíři Durych a Kinský a přidal se také Viktor Vorlíček z Jablonce nad Nisou. Na výstavě bylo možné zakoupit grafický list podepsaný výtvarníkem již od 15 korun, olejové obrazy, tempery, aquarely a kresby rovněž za výhodné ceny.¹⁴³ V letech 1933 a 1934 se prezentovali, podle dochovaných materiálů, na výstavě opět jen Jaro Beran a Josef Nastoupil. Články z těchto dvou let agitují na čtenáře, aby neváhali a podpořili liberecké umělce alespoň morálně svou návštěvou, neboť „*současná hospodářská krize nedoléhá na nikoho tak těžce jako na umělce a je proto nutností aby česká menšina na Liberecku a to hlavně vrstva finančně zabezpečených, zájmem o práce obou menšinových umělců odvděčila se oběma výtvarníkům za jejich lásku ke kraji a menšině a za práci, která je kulturním přínosem české menšině.*“¹⁴⁴ V roce 1933 se výstava konala ve dnech 8. – 17. prosince. Roku 1934 proběhla výstava později, a to v termínu od 16. do 26. prosince. Režijní vstupné oba dva roky činilo jako obvykle 1 korunu.¹⁴⁵ Díky stručným článkům v tisku víme, že od roku 1933 se ve stejném termínu vedle výstavy grafik a obrazů konala v Národním domě také výstava knih pro děti a mládež, kterou pořádal knihkupec J. Masopust.¹⁴⁶ Od roku 1935 byly obě výstavy spojeny v jednu.¹⁴⁷ Od téhož roku po následující léta (1936 a 1937) probíhala každoroční vánoční výstava ve složení umělců Berana, Nastoupila a pražského profesora kreslení Václava Kohouta. Výstavy byly pro

s. 7.; Okresní osvětový sbor v Liberci, in: *Naše Hory*, roč. 13, č. 48, 4. prosinec 1931, s. 3-4.; Na vánoční výstavě obrazů a grafiky, in: *Naše hory*, roč. 13, č. 49, 11. prosinec 1931, s. 4.; SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, letáček k výstavě 1931.

¹⁴³ Srovnej: Výstava., in: *Ještědský obzor*, roč. 23, č. 50, 15. prosinec 1932, s. 2.; Kulturní Vánoce., in: *Ještědský obzor*, roč. 23, č. 51, 22. prosinec, s. 4.; SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, letáček k výstavě 1932.

¹⁴⁴ Výstava obrazů., in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 49, 7. prosinec 1933 s. 4.

¹⁴⁵ Srovnej: Výstava obrazů., in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 49, 7. prosinec 1933 s. 4.; Výstava obrazů., in: *Naše Hory*, roč. 15, č. 49, 8. prosince 1933, s. 4.; Umělecký odbor O. O. S. v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 25, č. 50, 13. prosinec 1934, s. 5; SOkA Liberec, Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, letáček k výstavě 1934.

¹⁴⁶ Výstava knih po mládež., in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 49, 7. prosinec 1933 s. 4.

¹⁴⁷ Umělecký odbor O. O. S. v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 26, č. 50, 12. prosinec 1935, s. 7.

tyto roky přístupné za stále stejný režijní poplatek 1 korunu, děti, studenti a vojsko platili zlevněné vstupné 50 haléřů. A konaly se, již tradičně, v dolních prostorách Národního domu. O konání výstav čtenáře informovaly stručné zprávy v *Ještědském obzoru* a *Našich horách*. Vedle toho byly tištěny obvyklé propagační letáčky, jejichž exempláře pro jednotlivé roky se v současné době nachází buď v pozůstalosti Jaro Berana, či Josefa Nastoupila.¹⁴⁸ Roku 1937 se jednalo o poslední vánoční výstavu tohoto typu v sledovaném období. V roce 1938 ani v následujících letech se vzhledem k politické situaci již žádná taková výstava nekonala.

V listopadu 1930 nabídl Masarykův lidovýchovný ústav svým členským osvětovým sborům k výstavě sbírku 328 reprodukcí děl Josefa Mánesa. Dopis s tímto návrhem je v současné době uložen ve fondu libereckého ČOOS. Sbíрка představovala soubor kreseb, litografií, rytin, akvarel a olejových maleb. K usnadnění instalace byly reprodukcce shrnuty do 210 zasklených obrazů v jednotném rozměru 24x32 cm. Obdobně jako u předchozí putovní výstavy s tématem moderní české grafiky, kterou ústav pořádal a jež se konala v Liberci v roce 1926, vydal Masarykův ústav katalog k výstavě s odborným úvodem E. Pacovského o Josefu Mánesovi. Cena katalogu činila 2,50 Kč. Neprodané a nepoškozené kusy byl ochotný ústav přijmout zpět. Na katalogy, které by vystavující instituce nevrátily, poskytoval 20% slevu. Vedle toho nabízel ústav k prodeji rovněž plakáty rozměru 63x95 cm. Cena plakátu byla 80 haléřů. Ústav si z důvodu značných nákladů účtoval za propůjčení výstavky 50 korun za každý započatý výstavní týden. Kromě toho měly sbory hradit převoz výstavy, která byla uložena ve dvou bednách, expres drahou do dalšího výstavního místa. Proto bylo z úsporných důvodů doporučeno, aby se dohodla sousední místa na postupném termínu vystavování. Jednak by se tak snížily náklady, jednak by i samotná výstava netrpěla dlouhými transporty. Masarykův lidovýchovný ústav v dopise žádal o brzké sdělení, zda sbory

¹⁴⁸ Srovnej: Umělecký odbor O. O. S v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 26, č. 50, 12. prosinec 1935, s. 7.; Nezapomeňte, in: *Ještědský obzor*, roč. 26, č. 51, 20. prosinec 1935, s. 9.; Výstava obrazů., in: *Ještědský obzor*, roč. 27, č. 50, 17. prosinec 1936, s. 4.; Výstava obrazů., in: *Naše Hory*, roč. 18, č. 51, 18. prosinec 1936, s. 5.; Výstava obrazů a grafiky, in: *Ještědský obzor*, roč. 28, č. 49, 9. prosinec 1937, s. 5.; Umělecký odbor okr. osvět. sboru v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 28, č. 50, 16. prosinec 1937, s. 7.; Výstavu obrazů a grafiky, in: *Naše Hory*, roč. 19, č. 49, 10. prosinec 1937, s. 6.; SOkA Liberec, fond Pozůstalost Jaro Berana, kart. 16, letáček k výstavě 1936 a SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, letáčky k letům 1935 a 1937.

souhlasí s uskutečněním výstavy či ne.¹⁴⁹ Nicméně vyjádření ČOOS se nikde v prozkoumaných pramenech nenachází. Mimo to není zveřejněna žádná zpráva o plánované výstavě ani v regionálním tisku. Tudíž můžeme s největší pravděpodobností předpokládat, že ČOOS nabídku zamítl a výstava v Liberci nebyla uspořádána.

20. června 1931 se v dopise¹⁵⁰ obrátilo *Sdružení českých umělců grafiků HOLLAR* na předsedu ČOOS v Liberci Stanislava Štrupa s dotazem, zda by mohlo ve městě uspořádat putovní výstavu grafiky. Spolek HOLLAR do své výstavní trasy zařadil Liberec na základě doporučení jejich člena, turnovského malíře Karla Vika. Výstava byla tou dobou v Brně a obsahovala 145 zarámovaných děl velikosti 50x62 cm, 66 grafik v rámech velikosti 45x35 cm a kromě toho 173 paspartových listů. HOLLAR požadoval pro její prezentaci opravdu reprezentační místnosti s přáním, aby byla díla skutečně důstojně umístěná a přístupná oběma národnostem ve městě. Pro tento účel si spolek představoval například místnosti v Severočeském muzeu. Pokud by se sboru nepodařilo takové místnosti sehnat, musel by HOLLAR od záměru uspořádat výstavu v tomto městě ustoupit.¹⁵¹ Městský sbor s uspořádáním této události souhlasil a zároveň se mu podařilo pro její vystavení domluvit požadované prostory v muzeu. Putovní výstava se do Liberce dostala až na jaře následujícího roku. O jejím plánovaném uskutečnění se nachází dva stručné články v *Ještědském obzoru*. První z nich vedle klasického pozvání na výstavu čtenáře seznamoval i s historií, činností a zakládajícími členy sdružení HOLLAR.¹⁵² Nicméně aktuální výstavu nijak podrobněji tyto články nerozebíraly a setrvaly pouze u organizačních informací. Mimo těchto článků se k výstavě zachovaly dva originální propagační letáčky jeden v češtině druhý v němčině v pozůstalosti Jaro Berana.¹⁵³ Výstava se konala ve výstavním sále Severočeského průmyslového musea v Liberci od 21. února do 15. března 1932. Byla přístupná denně

¹⁴⁹ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dopis Masarykův lidovýchovný ústav 1930.

¹⁵⁰ Dopis je v současné době uložen ve fondu ČOOS v Liberci.

¹⁵¹ SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, dopis HOLLAR datovaný dne 20. června 1931.

¹⁵² Výstava českých umělců grafiků „Hollar“ v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 23, č. 6, 11. únor 1932, s. 2.

¹⁵³ SOkA Liberec, fond Pozůstalost Jaro Berana, kart. 1, korespondence a letáčky.

mimo pondělí od 9 do 12 hodin dopoledne a od 2 do 4 odpoledne, v neděli měla otevřeno pouze dopoledne. Vstupné činilo 2 koruny. Výstava obsahovala na 200 kusů grafiky.¹⁵⁴ Probíhající událost reflektoval dokonce i německý *Reichenberger Zeitung* v článku nazvaným „*Cschechische Graphiker.*“ od autora Franka Matzkeho ze dne 23. února 1932. Autor v článku zdůrazňoval, že výstava byla určena prioritně pro Čechy, ale navštěvovali ji i Němci. Na rozdíl od českého regionálního tisku, který se soustředil jen na strohé informování čtenářů o akci, Frank Matzke věnoval určitý prostor zhodnocení celkové expozice. Autorovi se nelíbilo, jak byla výstava koncipovaná. Podle něj byla vystavena sice současná tvorba, ale práce samotné náležely ke starší generaci akademických výtvorů. Kritizoval, že české umění bylo orientováno na západ (hlavně Francii) a přehlíželo Německo. Přesto v některých dílech posledního desetiletí viděl okruh staršího umění, který přirovnával k německým kresbám doby romantiků a nazarénů a nepřišel mu nepřijemný. Frank Matzke dále upozorňoval na práce, jež překonaly postimpresionismus. Z textu vyplývá, že jeho povědomí o české tvorbě však nebylo příliš vysoké, kritizoval, že v husté instalaci bylo k vidění hodně prázdné dekorace romanticky vybarvených pohledů na město připomínajících díla z první poloviny 19. století. Autor v expozici postrádal moderní tvorbu. Václava Fialu přirovnával k Henrimu Matissovi a Karla Müllera k Otakaru Kubínovi. Z celkové výstavy vyzdvihoval práce Cyrila Boudy, Petra Dillingera a Aloise Moravce. Nicméně přesto, že podle něj výstava neobsahovala nic závažného, zhodnotil ji jako v celku působivou a oceňoval její atmosféru, nikoliv jednotlivá díla.¹⁵⁵ Článek Franka Matzkeho je důkazem, že český a německý umělecký život probíhal ve dvou oddělených paralelních kolejích. Ačkoliv nebyl článek v ničem útočný, nevybízěl ani k žádné smířlivosti či konfrontaci současného českého a německého umění. Obě národnosti neměly navzájem povědomí o výtvarných aktivitách té druhé a stála mezi nimi bariéra. Proto byla tato výstava výjimečná, jelikož ji HOLLAR záměrně uskutečnil v prostorách libereckého musea s úmyslem, aby oslovila Čechy a Němce bez výjimky. A tento jejich cíl byl jistě v určité míře splněn. Podle dopisu adresovaného Jaro

¹⁵⁴ Srovnej: Výstava českých umělců grafiků „Hollar“ v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 23, č. 6, 11. únor 1932, s. 2.; Výstava českých umělců grafiků „Hollar“, in: *Ještědský obzor*, roč. 23 č. 7, 18. únor 1932, s. 3-4.

¹⁵⁵ Fra=Ma [Frank Matzke]: *Cschechische Graphiker.*, in: *Reichenberger Zeitung*, LXXIII, č. 46, 23. únor 1932, s. 5.

Beranovi datovaného 17. března 1932 dále víme, že umělecký svaz získal od HOLLARA za uskutečnění výstavy, ochotu a práci s instalací knihu *Listy z cesty kolem světa* od T. F. Šimona a publikaci *Černá hodinka*, které byly přiloženy k tomuto dopisu.¹⁵⁶ A z dalšího dopisu datovaného 9. března 1932 určeného opět Jaro Beranovi vyplývá, že výstava následně putovala do Turnova, kde měla být přístupná pro návštěvníky od 20. března téhož roku.¹⁵⁷

Následujícího roku 1933 uspořádal umělecký odbor ČOOS ve dnech od 1. do 7. června výstavu reprodukcí kreseb mistra Mikoláše Alše. Výstava se nacházela ve výstavní síni Národního domu. Přístupná veřejnosti byla v časovém rozmezí od 10 do 12 hodin a od 14 do 17 hodin každý den. Vstupné činilo 1 korunu pro dospělého a 50 haléřů pro žactvo a vojsko. O výstavě informoval propagační letáček, který je v současné době uložen v pozůstalosti Jaro Berana.¹⁵⁸ O konání výstavy byl rovněž publikován 26. května 1933 článek v týdeníku *Naše Hory*. Vedle stručných údajů o akci článek vyzdvihoval a oslavoval samotnou osobu Mikoláše Alše a ve zkratce čtenáře seznámil s jeho tvorbou. Uspořádáním této výstavy zamýšlel umělecký odbor ČOOS uctít umělcovu památku k 20. výročí jeho úmrtí.¹⁵⁹ Následně po jejím skončení byl v obou zkoumaných periodikách zveřejněn identický článek, jenž podrobněji zhodnotil a popsal kolekci reprodukcí děl, kterou mohli čtenáři při návštěvě dočasné expozice spatřit. Z článku se dozvídáme, že na výstavě bylo prezentováno na 500 archů kreseb, vypůjčených vesměs ze sbírek Jaro Berana. Výstava si kladla za cíl vykreslit návštěvníkovi Mikoláše Alše jako lidového umělce. Umělecký odbor ji koncipoval na jednotlivé úseky Alšovy tvorby. Příchozímu byl nejprve představen umělec jako úspěšný ilustrátor, kde byly zdůrazněny převážně kresby pohádek. Další části výstavy následně autora demonstrovaly jako úspěšného divadelního malíře, národního vlastence a znalce historie.¹⁶⁰ V závěru článku se autor dotkl otázky její návštěvnosti, z jeho slov vyplývá, že širší veřejnost nejevila o výstavu intenzivní zájem: „*Kapitolou pro sebe je návštěva na výstavce, která dokumentuje, že dosavadní menšinář se musí hodně po*

¹⁵⁶ SOkA Liberec, fond Pozůstalost Jaro Berana, kart.1, dopis datovaný 17. března 1932.

¹⁵⁷ SOkA Liberec, fond Pozůstalost Jaro Berana, kart. 1, dopis datovaný 9. března 1932.

¹⁵⁸ SOkA Liberec, fond Pozůstalost Jaro Berana, kart. 16, leták k výstavě Mikoláše Alše roku 1933.

¹⁵⁹ Kulturní hlídka., in: *Naše Hory*, roč. 15, č. 21, 26. květen 1933, s. 4.

¹⁶⁰ Srovnej: Výstava Alšových kreseb, in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 24, 15. červen 1933, s. 4.; Výstava Alšových kreseb, in: *Naše Hory*, roč. 15, č. 24, 16. červen 1933, s. 2.

stránce zájmu o výtvarnictví vychovávat, čehož si je určitě vědom umělecký odbor OOS. Jedině děti obrovskou účastí potvrdily svou lásku k zemřelému mistrovi.“¹⁶¹

V dopise datovaném 26. srpna 1933 žádaly *Sdružené slovanské spolky v Mladé Boleslavi* ČOOS o povolení instalovat v Liberci putovní slovanskou výstavu. Jako vhodný termín uspořádání výstavy navrhovaly vánoční svátky. V době konání výstavy spolky plánovaly provést také několik vzdělávacích přednášek o slovanské kultuře. ČOOS však návrh zamítl, jak vyplývá z přípisu na dopise, jelikož se o Vánocích konala tradiční výstava uměleckého odboru.¹⁶²

V roce 1935 uspořádal ve dnech od 8. do 16. června umělecký odbor ČOOS v Národním domě v Liberci výstavu umění a kultury Lužických Srbů. O výstavě se zmiňoval stručný článek umístěný v *Ještědském obzoru*. Výstava byla připravena při příležitosti 300. výročí odtržení Horní a Dolní Lužice od českých zemí a jejich přičlenění k Německu. Výstava měla prezentovat tradiční kulturu Lužických Srbů, která byla dle článku ohrožována jejich postupnou germanizací. Na výstavě byla umístěna umělecká díla „tří předních malířů Lužických Srbů.“¹⁶³ Jejich jména bohužel nejsou nikde v pramenech uvedena. Kromě těchto malířských děl bylo možné na výstavě spatřit národní kroje, písmeňictví, ukázky písní a dokumenty ze života Lužických Srbů. Umělecký odbor chtěl touto výstavou návštěvníka seznámit se životem, kulturou, folklorem a zvyky této slovanské větve.¹⁶⁴

Poslední česká výstava v meziválečném období v Liberci, kterou zachycují archivní prameny, proběhla ve dnech od 6. března do 13. března 1938. K výstavě bylo publikováno krátké sdělení v *Našich Horách* a také vytištěny letáčky, jejichž originál je v současné době uložen v pozůstalosti Josefa Nastoupila. Jednalo se o výstavu originálních děl, na které byli zastoupeni umělci Ota Bubeníček, Otakar Číla,

¹⁶¹ Srovnej: Výstava Alšových kreseb, in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 24, 15. červen 1933, s. 4.; Výstava Alšových kreseb, in: *Naše Hory*, roč. 15, č. 24, 16. červen 1933, s. 2.

¹⁶² SOkA Liberec, Československý okresní osvětový sbor: neuspořádaný fond, Sdružené slovanské spolky v Mladé Boleslavi – dopis datovaný 26. srpna 1933.

¹⁶³ Výstava umění a kultury Lužických Srbů v Liberci. in: *Ještědský obzor*, roč. 26, č. 23, 6. červen 1935, s. 4.

¹⁶⁴ Tamtéž.

František Daněk - Sedláček, Karel Havlata, František Kaván, Teodor Jozef Mousson a Václav Radimský. Sbíрку uměleckému odboru zprostředkoval majitel sbírky *Impresario S. Jebavý*. Výstava se nacházela v přízemních prostorách Národního domu. Vstup na událost byl zadarmo. Otevřeno měla denně od 9 do 12 hodin dopoledne a od 13 do 18 hodin odpoledne. Vystavené obrazy byly k dispozici k prodeji a návštěvníci si je mohli zakoupit i na výhodné splátky.¹⁶⁵ Touto výstavou byla zakončena kapitola českého výstavního života v meziválečném Liberci. V září 1938 došlo k zabrání pohraničí Německem. ČOOS v Liberci byl zrušen, společně s ním zanikl i umělecký odbor a liberečtí umělci odešli do vnitrozemí Československa.

¹⁶⁵ Srovnej: Výstava obrazů, in: *Naše hory*, roč. 20, č. 9, 4. březen 1938, s. 8.; SOkA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, leták k výstavě roku 1938.

5 Medailony dvou nejdůležitějších postav

Následující část přibližuje životy dvou nejdůležitějších etnicky českých libereckých umělců meziválečného období Jaro Berana a Josefa Nastoupila. Oba se po celý život významně podíleli na české výtvarné činnosti v Liberci. Bez nich by pravděpodobně nebyl založen ani umělecký odbor, který se svými podniky snažil rozšířit zájem o umění do širší vrstvy české veřejnosti ve městě. Proto si v této práci zaslouží určitý prostor.

Jak Jaro Beran tak i Josef Nastoupil byli k české kulturní aktivitě vedeni svými rodinami již od dětství, jelikož jejich rodiče patřili mezi věrné členy České besedy. Mimo tento aspekt měli oba jmenovaní umělci ještě společné to, že ve svých dílech zachycovali mizející tvář „starého“ Liberce a krásu okolní přírody Jizerských a Lužických hor.

5.1 Jaro Beran

Rodným jménem Jaroslav Beran se narodil 3. května 1892 v Růžodole I, č. 88 manželům Františkovi Beranovi a Aloisii Beranové, rozené Hozdecké. Jeho otec František Beran pocházel ze Sejdlovic u Turnova. Na Kutnohorsku se vyučil profesionálnímu řezbářskému řemeslu a po studiích si zvolil Liberec jako své nové působiště, kde si založil vlastní dílnu. Ve městě pracoval pro truhlářské závody, kam dodával řezby pro slohový nábytek. Vedle toho také vyřezával stojany na noty pro továrnu na klavíry sídlící ve městě. Právě toto umělecké prostředí, ve kterém Jaro Beran vyrůstal, mělo jistě v mnohém vliv na umělce pozdější tvorbu. Kromě toho na něj působila zajisté též okolní příroda, kterou posléze po celou svou tvorbu zachycoval věrně ve svých dílech.¹⁶⁶

V polovině září 1898 nastoupil Jaro Beran v šesti letech do české školy v Liberci, v ulici Na Svahu. Někdy v té době se také rodina přestěhovala z Růžodolu do

¹⁶⁶ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: K umělcovým nedožitým 88. narozeninám*, zpráva České besedy, Liberec 1980, s. 8-9.

ulice Dobrovského č. 4 (tehdejší Lessingstrasse), kde si František Beran zřídil novou dílnu. Po dokončení měšťanky se začal Jaro Beran učit řezbářskému řemeslu u svého otce. To bylo startem k jeho pozdější umělecké dráze. Začal se věnovat kreslení, malbě a grafice. A následně se v šestnácti letech přihlásil do kreslířských a malířských kurzů v umělecké škole, která působila při tehdejších Severočeském průmyslovém muzeu v Liberci. Kreslilo se večer po zaměstnání. Současně Beran navštěvoval též jako řezbářský učeň českou živnostenskou pokračovací školu, která se nacházela v budově matiční školy Na Svahu.¹⁶⁷

Již v té době se Jaro Beran dostal prostřednictvím svého otce do liberecké České besedy. Tam se poznal s dalším libereckým umělcem a svým dlouholetým přítelem i kolegou, s o několik let starším Josefem Nastoupilem a jeho rodinou.¹⁶⁸

Jaro Beran se vedle umělecké činnosti v mládí věnoval také sportu, a to i závodně. Patřil mezi první české lyžařské přeborníky. Zařadil se rovněž k prvním českým průkopníkům letectví. Vyrobil a zdokonaloval vlastní konstrukci kluzáku a na Keilově vrchu podnikal pokusy v létání.¹⁶⁹ Jeho dalším koníčkem byla turistika a atletika, což vypovídá i o jeho zájmu o okolní krajinu. Nicméně jeho hlavním životním posláním bylo umění a vlastní výtvarná tvorba. V dalších letech chodíval Jaro Beran do Jizerských hor společně s malířem Josefem Nastoupilem, bydleli spolu na Smědavě v Bartlově boudě třeba týden v kuse, kde jen kreslili a malovali od rána až do večera.¹⁷⁰

V září 1911 ukončil Jaro Beran učební dobu u svého otce a vydal se podle tehdejšího zvyku na takzvanou zkušenu. Pro místo svého pobytu si vybral Drážďany a Lipsko, lákala ho jejich bohatá kulturní střediska a zároveň možnosti sportovního využití. Jaro Beran nejprve od října 1911 pobýval v Drážďanech a po nějakém čase přesídlil do Lipska. Během svého pobytu v obou městech navštěvoval po práci, kde

¹⁶⁷ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: K umělcovým nedožítým 88. narozeninám*, zpráva České besedy, Liberec 1980, s. 9.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 9.

¹⁶⁹ Vinter Vlastimil: Jaro Beran, in: *Zpravodaj České besedy krajanského sdružení rodáků a přátel liberecka*, roč. 7, 1972, č. 5, s. 13.

¹⁷⁰ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: K umělcovým nedožítým 88. narozeninám*, zpráva České besedy, Liberec 1980, s. 17.

působil jako řezbář, tamější uměleckoprůmyslové školy, kam se chodil zdokonalovat v umělecké tvorbě.¹⁷¹

Koncem listopadu 1912 opustil Jaro Beran Lipsko a vrátil se zpět do Liberce. Začal pracovat v řezbářské dílně svého otce a opět po večerech docházet do umělecké školy.¹⁷²

Za první světové války narukoval Jaro Beran v roce 1915 a jako voják byl zařazen k lehké službě ve zbrani. Měl to štěstí, že fronta ho potkala teprve na samém konci války. Během služby se dostal do Uher, poznal Tyroly, Ukrajinu i Albánii, kde v závěru války onemocněl malárií. Mezitím všude kreslil a maloval, jak mu to jenom možnosti dovoľovaly.¹⁷³

Po válce se začal Jaro Beran věnovat grafice, především dřevořezu, linorytu a leptu. V té době se také oženil s Marií Jungerovou, dlouholetou známostí, a založil rodinu. Zařídil si uměleckoprůmyslový ateliér v přízemí bytu v Dobrovského ulici, vedle otcovy dílny. Hodlal malovat plakáty, propagační grafiku, kalendáře, diplomy a vytvářet příležitostnou uměleckou grafiku pro soukromé objednávky. Z toho se hlavně zaměřil na tvorbu knižních značek (exlibris), která je velmi důležitou součástí umělcova výtvarného díla. Svá exlibris vystavoval Beran i na mezinárodních výstavách v československých expozicích v Szegedu, Bruselu, Rotterdamu i ve Spojených státech v San Francisku a Los Angeles. Na těchto výstavách měl opravdu úspěch. Například v roce 1931 získal v Los Angeles první cenu za exlibris v leptu.¹⁷⁴

Později si Jaro Beran najal dvě místnosti v opuštěné továrně u Nisy v ulici U Věže pod Keilovým vrchem v Liberci, kde měl následně prostorný ateliér. V červenci 1923 se mu narodil syn Alexandr, který se stal rovněž výtvarným umělcem. V témž roce nastoupil Beran na místo učitele kreslení na živnostenské pokračovací škole ve městě, kde vyučoval až do roku 1938. Toto místo mu zajistilo sice skromný, ale jistý

¹⁷¹ Vinter Vlastimil: Jaro Beran, in: *Zpravodaj České besedy krajanského sdružení rodáků a přátel liberecka*, roč. 7, 1972, č. 5, s. 13.

¹⁷² KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: K umělcovým nedožítým 88. narozeninám*, zprávy České besedy, Liberec 1980, s. 9-10.

¹⁷³ Tamtéž, s. 13.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 24.

pravidelný příjem.¹⁷⁵ Tou dobou byl umělec současně také aktivně činný ve spolkovém životě, převážně v České besedě a ČOOS, kde se stal v roce 1929 předsedou nově založeného uměleckého odboru a podílel se značnou měrou na výstavách v Liberci.

Po Mnichovské dohodě odešel umělec i se svou rodinou do Nymburka. Zde žil až do konce druhé světové války a následně se vrátil roku 1945 zpět do Liberce. Po celou dobu se dál věnoval výtvarné tvorbě. Po druhé světové válce v obnoveném státě se však stalo jeho klíčovou činností vedení nově budované Galerie výtvarných umění ve městě, v té době ještě organizačně přičleněné k dnešnímu Severočeskému muzeu. Galerie byla otevřena první instalací svých sbírek již v srpnu 1946 v budově bývalého Liebiegova paláce současně s výstavou „*Budujeme osvobozené kraje*“.¹⁷⁶ V roce 1953 došlo k osamostatnění liberecké galerie i po právní stránce. Prvním ředitelem se stal Jaro Beran, který vykonával tuto funkci až do roku 1958,¹⁷⁷ kdy odešel do důchodu. V důchodu se mohl začít opět naplno věnovat malbě a grafice. Během svého profesního působení uspořádal mnoho desítek krátkodobějších výstav a také řadu výstav putovních.¹⁷⁸

I po válce zůstal Jaro Beran věrný výtvarnému spolkovému životu. Již v roce 1945 se v Liberci ustanovil umělecký spolek Výtvarní umělci severu, který svým působením navazoval na předválečné Sdružení výtvarných umělců severočeských. Jaro Beran byl jeho členem a dokonce i místopředsedou. Po reorganizaci spolků v roce 1948 se výtvarníci soustředili v krajském středisku Svazu československých výtvarných umělců. I zde Jaro Beran aktivně pracoval a zapojil se do různých akcí.¹⁷⁹

¹⁷⁵ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: K umělcovým nedožitym 88. narozeninám*, zprávy České besedy, Liberec 1980, s. 16-17.

¹⁷⁶ Vinter Vlastimil: Jaro Beran, in: *Zpravodaj České besedy krajského sdružení rodáků a přátel liberecka*, roč. 7, 1972, č. 5, s. 14-15.

¹⁷⁷ *Oblastní galerie Liberec: Historie instituce* [online] [vid. 24. 4. 2018], dostupné z: <http://www.ogl.cz/o-galerii-historie.php>.

¹⁷⁸ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: K umělcovým nedožitym 88. narozeninám*, zprávy České besedy, Liberec 1980, s. 22.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 22.

3. května roku 1962 oslavil Jaro Beran své sedmdesáté narozeniny a připravoval svou soubornou výstavu, která měla proběhnout na podzim téhož roku. K připravované výstavě však již nedošlo. Dne 7. listopadu 1962 Jaro Beran náhle zemřel ve svém libereckém bytě.¹⁸⁰

5.2 Josef Nastoupil

Josef Nastoupil se narodil 7. ledna 1888 v Liberci jako nejstarší z pěti dětí natěračského mistra stejnojmenného Josefa Nastoupila. Jeho otec pocházel ze Síciny, vesničky nedaleko Mladé Boleslavi, a přišel do Liberce jako mladý hoch, aby se zde vyučil řemeslu. Nejprve byl zaměstnán jako natěračský dělník v závodě u Bičků, později se osamostatnil a založil si vlastní dílnu v Křížové ulici, kde se specializoval na natírání a zlacení litých desek do klavírů.¹⁸¹ Jeho matka Josefa Nastoupilová pocházela ze Svijan-Podolí u Turnova. Josefa Nastoupilová zasvětila celý život menšinové práci. Byla dlouholetou členkou a také předsedkyní spolku Karolíny Světlé a starala se o to, aby se české děti dostaly do české školy. Josefa Nastoupilová se rovněž zapojila do organizování tzv. Českých poutí (národní poutí), kde obstarávala s dalšími členkami spolku Karolíny Světlé občerstvení. Výtěžek z poutí byl věnován chudým dětem na nadílku, živobytí a ošacení.¹⁸²

Josef Nastoupil začal už v dětském věku projevoval kreslířské nadání a otec začal v malém synkovi vidět svého nástupce. Rodina žila skromně, a když přibyli další sourozenci, Karel, Milada, Anna a Otík, měli se rodiče co ohánět. Z toho důvodu mohli rodiče svému nejstaršímu synovi poskytnout jen základní vzdělání. Josef vychodil českou obecnou pětiletou školu v Liberci a poté navštěvoval pokračovací německou měšťanku, kde se začal učit malovat. Jelikož chtěl otec, aby prvorozený syn převzal jeho dílnu, naučil ho natěračskému řemeslu. Ale již v té době měl Josef Nastoupil jinou představu o své budoucnosti, chtěl se stát malířem.¹⁸³ V pokračovací škole učitel

¹⁸⁰ Vinter Vlastimil: Jaro Beran, in: *Zpravodaj České besedy krajanského sdružení rodáků a přátel liberecka*, roč. 7, 1972, č. 5, s. 15.

¹⁸¹ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Josef Nastoupil*, zprávy České besedy – svazek 11, Česká beseda 1973, s. 8.

¹⁸² Tamtéž, s. 8.

¹⁸³ Tamtéž, s. 9.

Ladislav Číla zjistil jeho kreslířské nadání a na jeho doporučení navštěvoval Josef v letech 1906-1908 kreslířny umělecké školy u profesora Schafnera. Mimo to chodil také na hodiny kreslení a malování k profesoru Gerhartovi. Ale to Josefu Nastoupilovi postupem času nestačilo, chtěl se ve výtvarné činnosti zdokonalit ještě mnohem více, a tak začal uvažovat o cestě do zahraničí.¹⁸⁴

Roku 1908 odjel Josef Nastoupil do Bruselu a stal se žákem Akademie krásných umění a školy umění dekorativního. Zde studoval 2 roky. Poté putoval dále do Paříže, kde se dostal do společnosti svých vrstevníků, básníků Karla Tomana, Jindřicha Hořejšího a Františka Gellnera, seznámil se také s malířem Františkem Kupkou. Krátce navštívil umělec také Holandsko a Anglii, kde studoval hlavně černý a barevný lept a dřevoryt.¹⁸⁵ Josef Nastoupil cestoval na vlastní pěst, a proto se musel živit příležitostným prodejem svých obrazů.¹⁸⁶

V roce 1912 se vrátil Nastoupil do Čech a usadil se v rodném Liberci. Ze zdravotních důvodů nebyl odveden za první světové války do armády. A tak si ještě za války zařídil grafickou dílnu v otcově domě v ulici Na Perštýně č. 8 a věnoval se grafice. Námětově v té době čerpal hlavně výjevy ze starého Liberce. Svá díla si výtvarník podepisoval pod pseudonymem jako *Carlo Naston*.¹⁸⁷

Vedle malování a grafiky miloval Nastoupil také turistiku a byl členem Klubu československých turistů, kde podnikal dlouhé výlety se společností turistů jako vedoucí skupiny, často i se svou sestrou Miladou. Mnohdy na výletech i kreslil. Vedl si deník výletů v letech 1929-1931, kam zaznamenával trasy pochodů a přikládal i fotografie.¹⁸⁸ Mimo jiné Josef Nastoupil po léta pracoval v české menšině na inscenacích loutkového a ochotnického divadla.¹⁸⁹

¹⁸⁴ SOKA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, Mouchová Anna, Nastoupilová Milada (sestry Josefa Nastoupila): text „Podrobný životopis J. Nastoupila, ak. malíře.“

¹⁸⁵ Tamtéž

¹⁸⁶ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Josef Nastoupil*, zprávy České besedy – svazek 11, Česká beseda 1973, s. 11.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 13.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 17.

¹⁸⁹ SOKA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, Mouchová Anna, Nastoupilová Milada (sestry Josefa Nastoupila): text „Podrobný životopis J. Nastoupila, ak. malíře.“

Stejně jako Beran se začal Josef Nastoupil zajímat o drobnou příležitostnou grafiku jako exlibris a novoročenky. Jeho exlibris má typický motiv a to je horská krajina. Drobnou grafiku vystavoval Nastoupil i v zahraničí. Po několik let se jeho díla objevovala na International Book Exhibition v Los Angeles v Kalifornii.¹⁹⁰

Od roku 1923 byl Nastoupil členem Sdružení výtvarných umělců severočeských, kde se podílel na výstavách. A po boku Berana se podílel na liberecké výstavní činnosti uměleckého odboru ČOOS založeného v roce 1929. V neposlední řadě přijal členství v pražském Sdružení výtvarníků Purkyně, jehož členem byl skoro 30 let.¹⁹¹

V třicátých letech získal Nastoupil vlastní ateliér v domě na Tržním náměstí, kde ho velice často navštěvovali jeho přátelé a kde bývalo velmi rušno. Vedly se zde hovory o umění a nejrůznějších otázkách, popíjelo se a kouřilo.¹⁹²

V roce 1938 se Josef Nastoupil zúčastnil opevňovacích prací proti fašistům v okolí Liberce. Po Mnichovu odešel, stejně jako Beran a řada dalších českých obyvatel, z Liberce a usadil se v Praze u své sestry Anny Mouchové. Později dostal Nastoupil učitelské místo na škole Užitého umění v Praze, kde působil během celé druhé světové války.¹⁹³

Po válce se umělec vrátil do Liberce, kde působil a pracoval až do svého skonu. V té době si pořídil chalupu v blízké vsi Zdislavě, zde namaloval řadu děl, například je velmi známý jeho obraz *Noční výmlat ve Zdislavě*, jenž byl později reprodukován na pohlednici.¹⁹⁴ Stejně jako Beran přijal roku 1945 členství ve spolku Výtvarných umělců severu a při reorganizaci v roce 1948 v ústředním Svazu československých výtvarných umělců. V obou spolcích mu připadla funkce pokladníka. Spolky pořádaly během svého

¹⁹⁰ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Josef Nastoupil*, zprávy České besedy – svazek 11, Česká beseda 1973, ss. 18.

¹⁹¹ SOKA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, Mouchová Anna, Nastoupilová Milada (sestry Josefa Nastoupila): text „Podrobný životopis J. Nastoupila, ak. malíře.“

¹⁹² KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Josef Nastoupil*, zprávy České besedy – svazek 11, Česká beseda 1973, s. 20.

¹⁹³ Tamtéž, s. 21.

¹⁹⁴ SOKA Liberec, fond Pozůstalost Josefa Nastoupila, kart. 1, Mouchová Anna, Nastoupilová Milada (sestry Josefa Nastoupila): text „Podrobný životopis J. Nastoupila, ak. malíře.“

působení opravdu hojný počet výstav, kterých se Nastoupil aktivně účastnil a vystavoval zde svá díla.¹⁹⁵

Josef Nastoupil zůstal celý život svobodný, neměl žádné závazky k rodině a mohl se tedy věnovat plně společnosti. V roce 1958 oslavil umělec sedmdesátiny. K této příležitosti byla uspořádána jeho výstava v hale Státní spořitelny v Liberci. Slavnostní zahájení výstavy proběhlo 3. listopadu 1958. Tehdy vystavoval výtvarník naposled. Josef Nastoupil zemřel téměř o rok později 3. října 1959 na infarkt.¹⁹⁶

¹⁹⁵ KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Josef Nastoupil*, zprávy České besedy – svazek 11, Česká beseda 1973, s. 22.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 27-28.

Závěr

Klíčovým předmětem této práce bylo popsat dodnes spíše opomíjený výtvarný život české menšiny v meziválečném Liberci, a to hlavně kulturní aktivitu uměleckého odboru Československého okresního osvětového sboru ve městě. Tento úkol nebyl zrovna lehký. O tématu se v archivních materiálech nalézají celkem málo informací, často velmi útržkovitých. K výzkumu byly použity hlavně tištěné prameny – letáčky k výstavám a zprávy v regionálním tisku. Originály letáčků jsou v současné době nahodile uloženy v pozůstatostech Jaro Berana a Josefa Nastoupila. Vedle toho se jednalo převážně o zlomkovitou korespondenci mezi institucemi a majiteli výstav uschovanou v nezpracovaném fondu ČOOS. V tomto fondu se uchovalo i několik jednatelských zpráv ČOOS, ze kterých je patrné, že každý odbor sepisoval své vlastní zprávy. Jednatelské zprávy uměleckého odboru se však bohužel nepodařilo dohledat.

Z nedostatku archivních materiálů nám proto zůstává mnoho věcí utajeno. Podle zpráv Josefa Nastoupila víme, že v Liberci žili a působili alespoň tři výtvarní umělci. Avšak vzhledem k archivním pramenům lze s jistotou identifikovat pouze Jaro Berana a Josefa Nastoupila. Tito dva umělci byli klíčovými organizátory meziválečného výtvarného života ve městě. Rovněž můžeme pouze předpokládat, že dalším z libereckých umělců mohl být myšlen profesor Václav Kohout.

Co se týče výstav, ke každé se v pramenech nachází různé množství informací. Před rokem 1929 se na realizaci výstav ve městě podílel samotný Československý okresní osvětový sbor v Liberci. Některé dopisy s žádostí o uspořádání výstavy jsou v té době adresovány Stanislavu Štrupovi, předsedovi ČOOS. Jakou měrou se v té době podíleli na jejich organizaci Jaro Beran a Josef Nastoupil, není možné zcela objasnit. Nicméně například v roce 1920 byla uspořádána výstava reprodukcí děl malíře Josefa Mánesa hlavně díky iniciativě Jaro Berana. Pro regionální prezentaci děl libereckých umělců byla v tomto období bezesporu významná menšinová Severočeská výstava v Mladé Boleslavi roku 1927. Po založení uměleckého odboru ČOOS v roce 1929 převzal hlavní záštitu nad výstavami zvolený předseda odboru Jaro Beran. Od tohoto roku probíhaly v Liberci tradiční každoroční vánoční výstavy Jaro Berana a Josefa

Nastoupila, ke kterým se během let přidávali i další umělci z blízkého období. A od roku 1935 vystavovali v ustáleném složení Beran, Kohout, Nastoupil. Jednalo se jistě o významnou událost v předvánočním čase, které tisk během postupujících let začal věnovat trochu víc pozornosti. Nejvýznamnější výstavou v tomto období přesahující menšinářský charakter byla bezpochyby výstava HOLLARA v roce 1932, která se konala v Severočeském muzeu v Liberci. Svědčí o tom hlavně článek publikovaný v *Reichenberger Zeitung*. Ale také letáky k této události, které jsou tištěné v obou jazycích (českém a německém). Poslední výstava byla podle pramenů uskutečněna v březnu 1938 půl roku před Mnichovskou dohodou. Touto výstavou je zakončen český výtvarný život meziválečného Liberce.

Záměrem práce bylo specifikovat a popsat výtvarné a výstavní aktivity libereckých umělců, a to v souvislosti s politickým a spolkovým vývojem ve městě. Český a německý život v tomto období v Liberci paralelně koexistoval, neměl však oficiálně žádné styčné body, pokud ano, tak pouze individuálně. S jistotou lze dodat, že to nesouviselo s jazykovou bariérou Čechů a Němců, znalost druhého jazyka tu určitě byla. Jednalo se však o naprosto oddělené světy. S ohledem na umělecký život musíme zdůraznit také to, že koncentrace Čechů v Liberci v té době byla opravdu nízká, v roce 1930 činila pouhých 16,2 %, takže český výtvarný život ve městě představoval vyloženě menšinovou záležitost. České aktivity se tak nemohly rovnat německým. Navíc před příchodem Jaro Berana a Josefa Nastoupila do umělecké sféry po roce 1918 nelze o českém uměleckém životě v Liberci hovořit vůbec. To souviselo také s vývojem českých kulturních spolkových aktivit v Liberci po první světové válce, rozvojem České besedy a vznikem Československého okresního osvětového sboru. Nesmíme zapomenout rovněž na to, že některé výstavy se konaly pod záštitou ústřední organizace osvětových sborů Masarykova lidovému ústavu. Český výstavní život v Liberci, přestože byl pouze minoritní, by nebyl tak pestrý, nebýt dalších zadavatelů, kteří oslovovali liberecké umělce. Tato práce představuje první pokus systematizovat český výtvarný život meziválečného období ve městě. Nicméně vzhledem k absenci pramenů nám zůstává prozatím mnoho otázek nezodpovězených.

Seznam použitých pramenů a literatury

Archivní prameny

Státní okresní archiv Liberec

Archivní fond NAD 860 Nastoupil Josef, akademický malíř.

Archivní fond NAD 843 Jaro Beran (kartony 1, 16 a 17).

Archivní fond NAD 823 Československý okresní osvětový sbor v Liberci:
neuspořádaný fond.

Archivní fond NAD 979 Česká beseda Liberec.

KAŠPAROVÁ, Anna: *Spolek Česká beseda Liberec, I. sv., (1830) 1863-1938 (1945)*,
Inventář, Liberec 2009.

Státní okresní archiv Česká Lípa

Archivní fond Česká Lípa Musejní spolek český, kart. 14, Zápisy ze schůzí výboru pro
uspořádání Menšinové výstavy severních Čech v Mladé Boleslavi v roce 1927,
inv. č. 269/3.

Tištěné prameny

Den strany na výstavě v Ml. Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 29, 21. červenec
1927, s. 6.

Fra=Ma [Frank Matzke]: Cschechische Graphiker., in: *Reichenberger Zeitung*, roč. 73,
č. 46, 23. únor 1932, s. 5.

Krajinné krásy severních Čech na výstavě v Mladé Boleslavi., in: *Ještědský obzor*,
roč. 18, č. 9, 3. březen 1927, s. 3.

Kulturní hlídka., in: *Naše Hory*, roč. 15, č. 21, 26. květen 1933, s. 4.

Kulturní Vánoce., in: *Ještědský obzor*, roč. 23, č. 51, 22. prosinec, s. 4.

Maštálko, Josef a kol.: *Poměry v našich hraničářských posicích na severu Čech –
vysvětlivky ku Hraničářské výstavě českého severu konané roku 1927 v Ml. Boleslavi*,
Bělá pod Bezdězem 1927.

Menšinová výstava severních Čech v Mladé Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18,
č. 8, 24. únor 1927, s. 3.

Menšinová výstava v Ml. Boleslavi., in: *Naše Hory*, roč. 9, č. 9, 4. březen 1927, s. 2.

Naše menšiny na výstavě v Ml. Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 29, 21. červenec 1927, s. 4.

Naše menšiny na výstavě v Ml. Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 29, 21. červenec 1927, s. 2.

Na vánoční výstavě obrazů a grafiky, in: *Naše hory*, roč. 13, č. 49, 11. prosinec 1931, s. 4.

Nezapomeňte, in: *Ještědský obzor*, roč. 26, č. 51, 20. prosinec 1935, s. 9.

Okresní osvětový sbor v Liberci, in: *Naše Hory*, roč. 2, č. 25, 25. června 1920, s. 4.

Okresní osvětový sbor v Liberci, in: *Naše hory*, roč. 13, č. 48, 4. prosinec 1931, s. 3-4.

Padesát let české školy v Liberci 1881-1882 – 1931-1932, Liberec 1931.

Prvních deset let Okresního osvětového sboru v Liberci 1920-1930, Liberec 1930.

P. T. výstavním výborům, in: *Naše Hory*, roč. 9, č. 6, 11. únor 1927, s. 2.

Širší výbor zdejšího Okresního osvětového sboru, in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 48, 26. listopad 1929, s. 3.

Umělecký odbor O. O. S. v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 25, č. 50, 13. prosinec 1934, s. 5.

Umělecký odbor O. O. S. v Liberci, in: *Ještědský obzor*, roč. 26, č. 50, 12. prosinec 1935, s. 7.

Umělecký odbor okr. osvět. sboru v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 28, č. 50, 16. prosinec 1937, s. 7.

Valná hromada Českého okres. osvět. sboru. in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 6, 7. únor 1929, s. 4.

Vánoční výstava obrazů a grafiky., in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 51, 19. prosinec 1929, s. 4.

Vstupné na výstavu severních Čech 1927 v Mladé Boleslavi., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 21, 26. květen 1927, s. 4.

Výstava obrazů., in: *Ještědský obzor*, roč. 27, č. 50, 17. prosinec 1936, s. 4.

Výstava českých grafiků v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 11, č. 11, 12. března 1920, s. 5.

Výstava českých grafiků v Liberci., in: *Naše Hory*, roč. 2, č. 10, 12. března 1920, s. 3.

Výstavu originálů, in: *Naše Hory*, roč. 5, č. 21, 24. května 1923, s. 3.

Výstava grafického umění., in: *Ještědský obzor*, roč. 17, č. 17, 29. dubna 1926, s. 3.

Výstava severních Čech v r. 1927 v Mladé Boleslavi., in: *Naše Hory*, roč. 7, č. 48, 27. listopad 1925, s. 3.

Výstava v Ml. Boleslavi v číslicích., in: *Ještědský obzor*, roč. 18, č. 31, 4. srpen 1927, s. 2.

Výstava obrazů-originálů., in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 17, 25. duben 1929, s. 4.

Výstava obrazů- originálů, in: *Ještědský obzor*, roč. 20, č. 18, 3. květen 1929, s. 6.

Výstavy obrazů a grafiky místních umělců Jaro Berana a C. J. Nastoupila, in: *Naše Hory*, roč. 12, č. 52, 19. prosinec 1930, s. 4.

Výstavka malířských děl a umělecké grafiky v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 22, č. 48, 10. prosinec 1931, s. 5.

Výstava jakých zřídka vidáme., in: *Ještědský obzor*, roč. 22, 17. prosinec 1931, s. 7

Výstava., in: *Ještědský obzor*, roč. 23, č. 50, 15. prosinec 1932, s. 2.

Výstava obrazů., in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 49, 7. prosinec 1933 s. 4.

Výstava obrazů., in: *Naše hory*, roč. 15, č. 49, 8. prosince 1933, s. 4.

Výstava knih po mládež., in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 49, 7. prosinec 1933 s. 4.

Výstava obrazů., in: *Ještědský obzor*, roč. 27, č. 50, 17. prosinec 1936, s. 4.

Výstava obrazů., in: *Naše hory*, roč. 18, č. 51, 18. prosinec 1936, s. 5.

Výstava obrazů a grafiky, in: *Ještědský obzor*, roč. 28, č. 49, 9. prosinec 1937, s. 5.

Výstavu obrazů a grafiky, in: *Naše hory*, roč. 19, č. 49, 10. prosinec 1937, s. 6.

Výstava českých umělců grafiků „Hollar“ v Liberci., in: *Ještědský obzor*, roč. 23, č. 6, 11. únor 1932, s. 2.

Výstava českých umělců grafiků „Hollar“, in: *Ještědský obzor*, roč. 23 č. 7, 18. únor 1932, s. 3-4.

Výstava Alšových kreseb, in: *Ještědský obzor*, roč. 24, č. 24, 15. červen 1933, s. 4.

Výstava Alšových kreseb, in: *Naše Hory*, roč. 15, č. 24, 16. červen 1933, s. 2.

Výstava umění a kultury Lužických Srbů v Liberci. in: *Ještědský obzor*, roč. 26, č. 23, 6. červen 1935, s. 4.

Výstava obrazů, in: *Naše hory*, roč. 20, č. 9, 4. březen 1938, s. 8.

Župní oslava., in: *Naše Hory*, roč. 9, č. 27, 8. červenec 1927, s. 4.

Literatura

- BALEKA, Jan: *Výtvarné umění. Výkladový slovník (malířství/sochařství/grafika)*, 1. vyd. 1997, dotisk 2010, Praha: Academia, 2010, ISBN: 978-80-200-1909-7.
- BRANDES, Detlef: Liberec v krizovém roce 1938, in: *Fontes Nissae VII/2006*, Liberec 2006, s. 106-123.
- BRUNCLÍK, Zdeněk: Česká menšina v Liberci 1918-1938. Pohled na národnostní, jazykové a politické poměry, in: *Pax bello potior. Sborník věnovaný počtě doc. PhDr. Rudolfa Andělovi, CSc.*, Liberec, Technická univerzita v Liberci 2004, ISBN 80-7083-816-7, s. 251-277.
- FRIDRICHOVÁ, Jana: *Lidov ýchovná a spolková činnost v Československu v letech 1919 – 1938 a vliv českých učitelů na rodiče a přátele školy na Českolipsku*, bakalářská práce 2011, Univerzita Jana Amose Komenského Praha.
- HABÁNOVÁ, Anna: *Metznerbund: dějiny uměleckého spolku Metznerbund = die Geschichte des Kunstvereins Metznerbund : 1920-1945*, Liberec: Technická univerzita, 2016, ISBN 978-80-7494-322-5.
- CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *140 let České besedy v Liberci: [komentáře k výstavě]*, Liberec, Česká beseda v Liberci 2003, ISBN 80-239-1317-4.
- CHOCHOLOUŠKOVÁ, Hana: *Česká beseda, krajanské sdružení rodáků a přátel Liberecka - 150 let činnosti pro český národ a Liberec*, Liberec, Roman Karpaš RK 2013, ISBN 978-80-87100-22-6.
- JELEČEK, Leoš: Územněsprávní reformy v Česku v letech 1848 – 2000, in: *Geografické rozhledy*, roč. 9, 2000, č. 5, s. 136-137.
- KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl první, Praha 2000, ISBN 80-7277-195-7.
- KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, ISBN 80-86761-13-4.
- KAŠPAROVÁ, Anna: *Proměny života českých menšin v německy osídlených městech z monarchie do samostatného Československa*, diplomová práce 2012, Katedra historie, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, TU Liberec.
- KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Josef Nastoupil*, zprávy České besedy – svazek 11, Česká beseda, 1973.

- KUBÁT, Bohumil: *Malíř a grafik Jaro Beran: k umělcovým nedožitém 88. narozeninám*, zprávy České besedy, Liberec 1980.
- MALÝ, Zbyšek: *Slovník českých a slovenských výtvarných umělců 1950-2000. V., Ka – Kom*, Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 2000, ISBN 80-86171-05-1, s. 296.
- MELANOVÁ, Miloslava: Česká menšina v Liberci před první světovou válkou, in: *Fontes Nissae I/ 2000*, Liberec 2000, s. 93 – 122.
- MELANOVÁ, Miloslava: Česká menšina v německém centru. Změny v postavení české menšiny v Liberci v období 1880-1907, in: *Documenta Pragensia XIX. díl*, Praha 2001, s. 157-170.
- Sto let budovy České besedy v Liberci: 1905 – 2005*, Liberec: Česká beseda v Liberci, 2005.
- TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců. 1, A – K*, 4. nezm. vyd. Ostrava: Výtvarné centrum Chagall, 1993, ISBN 80-900648-4-1, s. 514.
- TOMSA, Jaroslav: *90 let budovy České besedy (1905-1995) v Liberci*, Liberec: Česká beseda, 1995.
- TOMSA, Jaroslav: *Dějiny budovy České besedy v Liberci*, Liberec: Česká beseda v Liberci, 1992.
- TRÁVNÍČEK, Dušan: *Přehled územního vývoje našeho státu*, Folia Facultatis Scientiarum Naturalium, Geographia, Brno 1984.
- VINTER, Vlastimil: Jaro Beran, in: *Zpravodaj České besedy krajského sdružení rodáků a přátel liberecka*, roč. 7, 1972, č. 5, s. 12-15.
- Vznik samostatného Československa a severní Čechy*, Historický sborník Ústecka 1968, Ústí nad Labem 1968.
- ZEMAN, Jaroslav: Stát a jeho architektura. České meziválečné stavby v německém Liberci, in: *Fontes Nissae XIII 2012/2*, Liberec, Technická univerzita v Liberci 2012, s. 26-45.

Internetové zdroje

Metznerbund, ušlechtilá soutěž obou národů [online], [vid. 22. 4. 2018], dostupné z:
<http://www.metznerbund.cz/>.

Severočeská výstava 1912 v Mladé Boleslavi, in: *Atlas Česka* [online], [vid. 1. 4. 2018],
dostupné z: <http://www.kalendarakci.atlasceska.cz/severoceska-vystava-1912-v-mlade-boleslavi-muzeum-mladoboleslavska-mlada-boleslav-32969/>.

Velký vlastivědný obraz severních Čech, in: *Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě*
[online], [vid. 1. 4. 2018], dostupné z:

http://www.muzeumcl.cz/velky_vlastivedny_obraz_ceskeho_severu.html.

Historie instituce, in: *Oblastní galerie Liberec* [online], [vid. 24. 4. 2018], dostupné z:
<http://www.ogl.cz/o-galerii-historie.php>.

Seznam příloh

Příloha A – Národní dům České besedy v Liberci (původní vzhled)

Příloha B – Leták první vánoční výstavy pořádané v roce 1929.

Příloha C - Leták k výstavě Hollara z roku 1932 v češtině.

Příloha D – Leták k výstavě Hollara z roku 1932 v němčině.

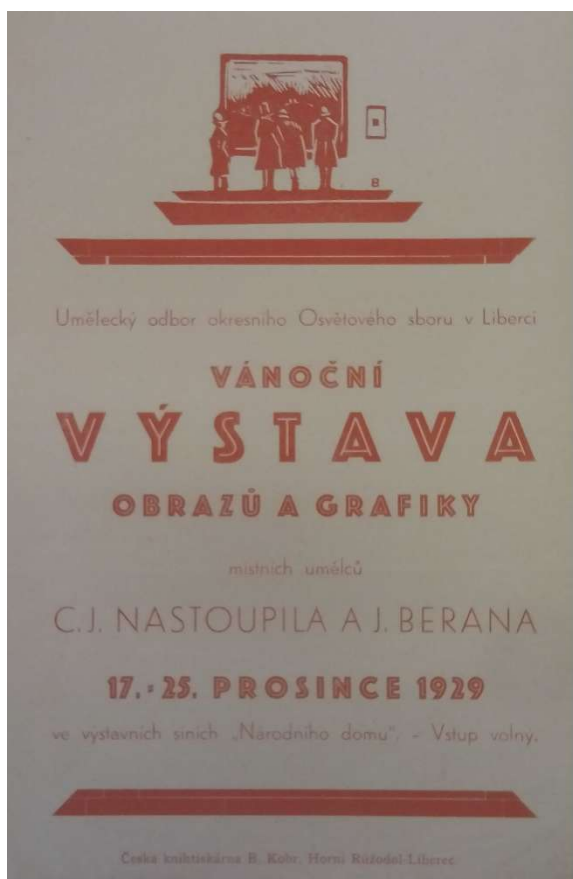
Příloha E – Pozvánka ke každoroční vánoční výstavě z roku 1935.

Příloha A – Národní dům České besedy v Liberci (původní vzhled).



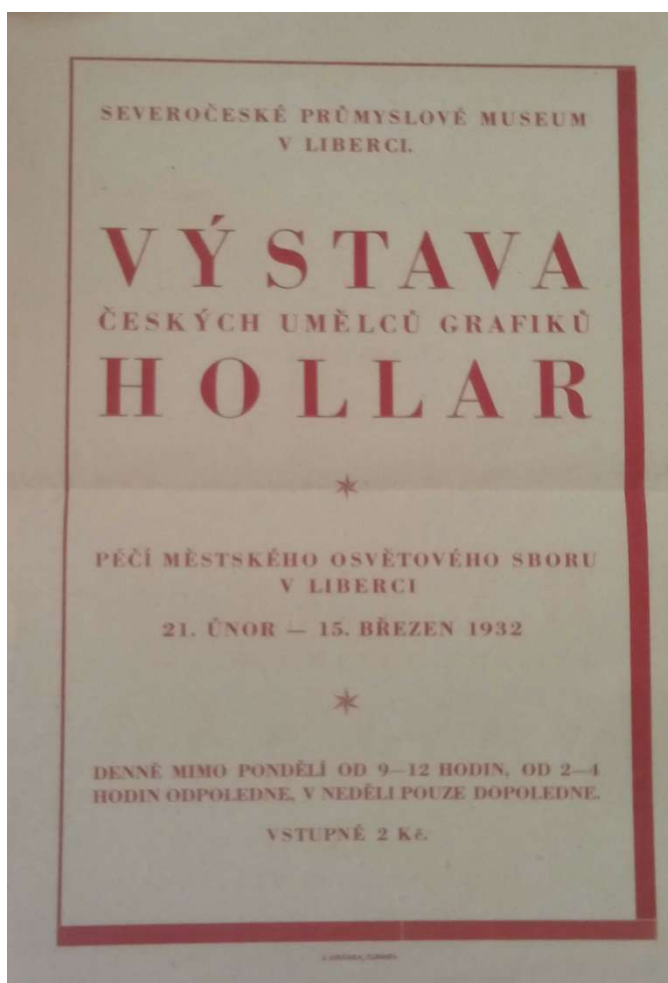
KARPAŠ, Roman a kol.: *Kniha o Liberci*, Liberec, Dialog 2004, ISBN 80-86761-13-4, s. 159.

Příloha B – Leták první vánoční výstavy pořádané v roce 1929.



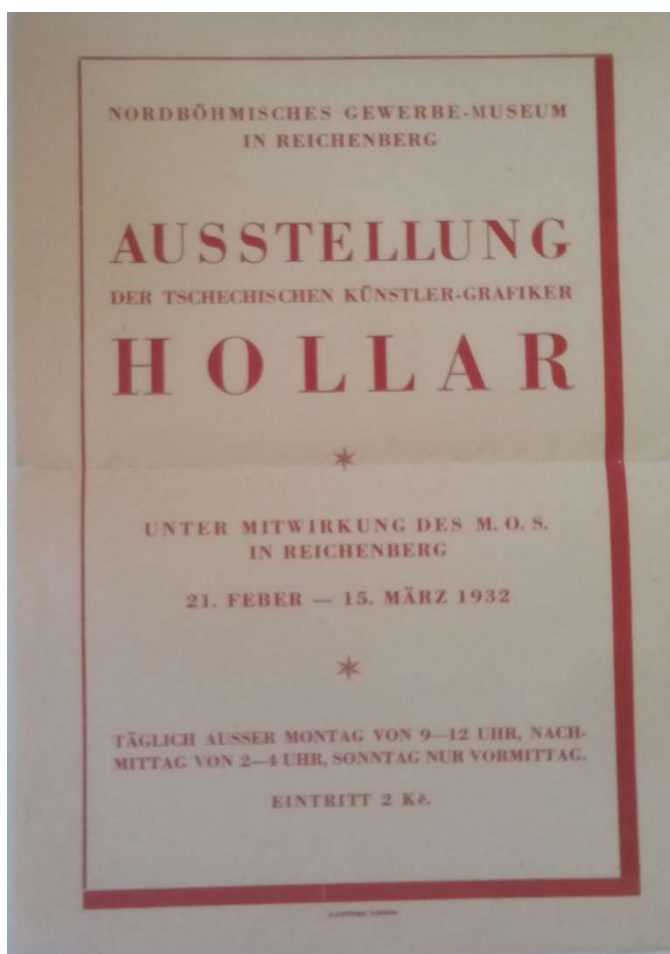
SOKA Liberec, archivní fond NAD 860 Nastoupil Josef, akademický malíř, karton 1.

Příloha C - Leták k výstavě Hollara z roku 1932 v češtině.



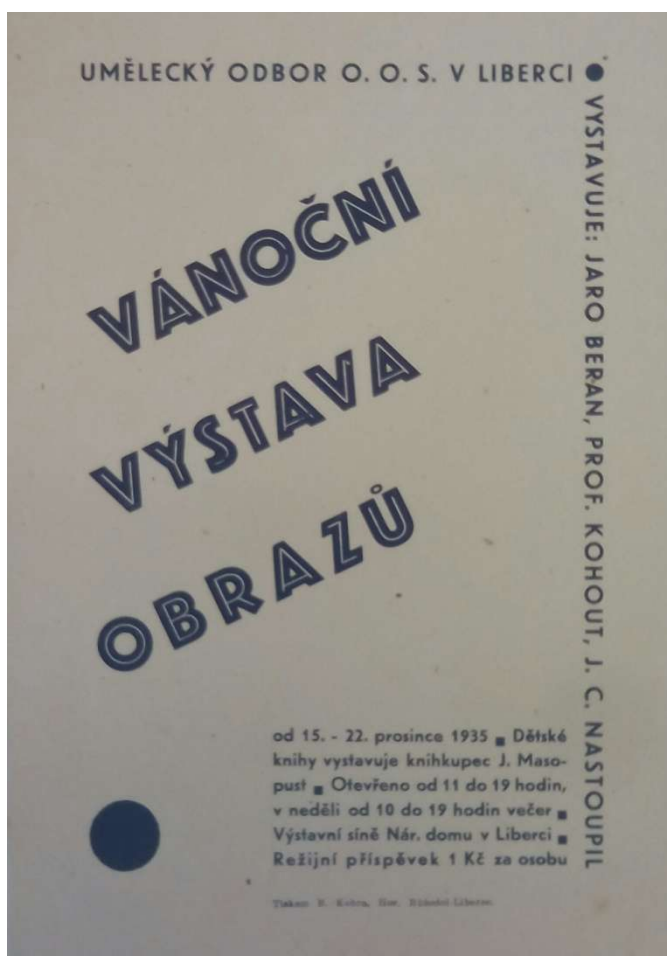
SOkA Liberec, archivní fond NAD 843 Jaro Beran, karton 1.

Příloha D – Leták k výstavě Hollara z roku 1932 v němčině.



SOkA Liberec, archivní fond NAD 843 Jaro Beran, karton 1.

Příloha F – Pozvánka ke každoroční vánoční výstavě z roku 1935.



SOkA Liberec, archivní fond NAD 860 Nastoupil Josef, akademický malíř, karton 1.